

Luceafărul

Săptămânal de literatură. Nr. 17 (417), serie nouă. Miercuri 5 mai 1999. Preț: 3.000 lei

DAN STANCA

Noi trăim într-o țară unde profesionalismul adevărat are puțini reprezentanți. Cei mai mulți sunt impostori, palavragii și, din această cauză, cum era și pe timpul comunismului - dar atunci lucrurile stăteau cumva mai clar! - ne hrănim cu minciuni și, la rândul nostru, secretăm minciuni.

OCTAVIAN DOCLIN

O semnificație puternic iluminată între uimire și revanșă fraternizând cu împrejurarea într-o colorată transparență. (Între)

VIOREL DIANU

Dacă îi dădea banenota de cinci mii, singura pe care o avea în huzunar, nu-i mai rămâneau bani nici de lumânări, nici de ziare. Ca să nu-i dea nimic, era o ingratură. Și atunci?... Primi revelația: deschise geanta, scoase o carte și i-o puse cerșetorului în palmă.

PINI, AFINI ȘI AFINE (I)

Sunt la modă integralele, pentru cheltuirea timpului liber, dar și pentru a da senzația cumpărătorului că face parte din elita intelectuală, dacă descoperă miezul unor sintagme și completează, cu exactitate, niște căsuțe, firav mărginite. Dar, între timp, s-a mai descoperit o nouă formă de a simule banii de la naivi: întrebările plasate în mass-media. Hilare dar bănoase, aceste practici vorbesc de la sine de râvna românilor pentru câștiguri, de orice natură ar fi acestea. * Contaminați și noi, nu de promisiuni pecuniare, nici de jocuri de artificii (ca să nu le zicem artificiale), ci de această îndeletnicire, care nu are totuși conotație peiorativă, recurgem la un test, stimulați de numele și conținutul unei publicații, pe cale de a deveni faimoasă. Răspunsurile pe care le vom primi vor avea, suntem siguri, numeroase semnificații. Le vom comenta, de va fi nevoie, la timpul potrivit. * Așadar, numele tipăriturii a fost impus de un celebru autor, cu multă vreme în urmă. A avut faimă în epocă. Doar publicau acolo oameni de spirit, fără complexe și inhibiții, convinși că ironia lor e o altă formă de asanare socială. Imediat după buimăceala din decembrie, o trupă de comando a forțat nota (și notele informative) pentru a se folosi de celebra denumire și de a o plasa pe frontispiciul altei publicații, care nu se compromisese în lepoca de aur, dimpotrivă, făcuse destule deservicii culturii oficiale. * Anchetele și pamfletele acesteia au rămas notabile în timp, iar autorii publicații, aparținând diverselor generații, s-au impus cu impetuoșitate și într-o variantă comică. Bravos, ficționari, de eternitate să vă fie! N-o să le dăm, deocamdată numele, căci s-ar putea să oferim concurenților noștri mură-n gură, deși suntem aproape convinși că bănuiesc la ce ne referim. Sau să se creadă că suntem vindicativi, dar și încântați, fiindcă publicația respectivă s-a afundat tot mai mult, grație și celor care semnează acolo, reușind să compromită până și titlul împrumutat dintr-o altă epocă. Fiecare pasăre pre limba ei pier, dar când râvnești la penajul și trilurile altora, ceremonia e deja cu cântec. Solfegiile abulice și notele false nu trebuie însă escamotate, fiindcă în vecinătatea acestora stă farmecul necontrolat al editorilor presupuși.

Editori:

■ Uniunea Scriitorilor din România

■ Fundația Luceafărul

Cu sprijinul Fundației Soros pentru

o Societate Deschisă și al Ministerului Culturii
Redacția:

Laurențiu Ulici (director)

Marius Tupan (redactor-șef)

Liviu Crișan (tehoredactor)

Simona Galatchi (corectură)

Redacția și administrația:

Calea Victoriei nr. 133, București, sector 1,
telefon 659.67.60,
fax 312.96.93

Cont în lei: Banca Comercială Română, filiala
sector 1, Calea Victoriei nr. 155,
Număr de cont: 451030121163
Cont în valută: 472161601590

Tehnoredactare computerizată:
FUNDAȚIA LUCEAFĂRUL

Tipar: SEMNE '94

Abonamentele se pot face la toate oficiile poștale din țară. Revista noastră este înscrisă în Catalogul publicațiilor la poziția 2048.

putem fi citați pe internet la adresa:

<http://bic.romlit.ro/email/luceafarul@bic.romlit.ro>

ARTA POVESTIRII

de HORIA GÂRBEA

Într-o zi, câzând la un examen, Goethe a fost admonestată de profesor:

- Tinerce, ignoranța ta stupidă de azi m-a scârbit.

Goethe a răspuns:

- Ignoranța mea stupidă de azi este știința voastră de mâine.

Accastă anecdotă am crezut-o în copilărie adevărată. Până nu-am dat seama că Goethe n-a picat în viața lui la nici un examen. Ea a fost atribuită altor personalități ce au fost în realitate niște studenți eminenti care, oricum, n-ar fi vorbit așa cu un profesor.

Se povestește că, la Londra, puțin înainte de intrarea Angliei în Războiul Mondial, Wittgenstein a intrat într-un pub de lângă Trafalgar Square. I-a zărit la o masă pe Freud care bea o pintă de Guinness. S-a apropiat de el și s-a prezentat, apoi i-a spus în germană:

- Dumneavoastră care știți totul despre subconștient, de ce nu faceți ceva să opriți evenimentele acestea groaznice?

Bătrânul Freud i-a răspuns în aceeași limbă:

- Dacă filozofia dumitale nu poate, nici psihanaliza mea nu va reuși mai bine. Poți să cunoști procesele conștientului și subconștientului, dar nu le poți influența.

Atunci, un bădăran de la o masă vecină a strigat la ei:

- Bă, dacă mai vorbiți nemțește, bag cuțitu'n voi!

Povestirea ese cât se poate de stupidă și are doar aparența verosimilității. De fapt este imposibil ca Wittgenstein să fi intrat în vorbă cu persoane care nu i-au fost prezentate. Este puțin probabil că, la poziția lui, Freud ar fi intrat într-un pub, chiar din contru, în loc să se ducă la un club. În general e greu de bănuț că, oriunde s-ar fi întâlnit, Wittgenstein și Freud și-ar fi adresat asemenea platiudini.

O altă istorisire spune că un împărat al Chinei a vrut să vadă dacă supușii săi sunt mulțumii și a întreat un bătrânul care, în fața dughenei sale, mânca dintr-un vas cu orez:

- E bună mâncarea ta?

Omul i-a răspuns:

- Mie îmi place. Dar gustă și vezi.

Împăratul a gustat și a constatat că era foarte bună.

- Niciodată n-am mâncat un orez atât de bun. Mâncarea mea de la palat e mai rea ca asta. Care este secretul?

- Nu-i nici un secret, a zis bătrânul. Trebuie doar să-ți prepari singur masa.

În afară de morala sa comunistă, dezgustătoare, această întâmplare este de neîntâmpnat. Protocolul imperial îi interzicea împăratului să iasă din palat fără suită și este cu desăvârșire exclus să fi mâncat din strachina altuia. Orice chinez normal ar fi rămas paralizat în fața împăratului și nu i-ar fi ars să mai vorbească și în pilde. Să admitem ficțiunea de dragul moralei. Dar avem aici o contradicție logică: dacă mâncarea preparată de tine însuși e cea mai bună, împăratului nu trebuia să-i placă orezul, pentru că nu era gătit de el, ci de bătrânul cu pricina. În concluzie și această poveste este ticlușă tot în Balcani, și anume de către un cretin.

acolade

IEȘIREA ÎN DECOR (II)

de MARIUS TUPAN

Câțiva critici, cu o cola notabilă mai ieri, profitând de metamorfozele decembriste, dar și abiați după profituri materiale imediate (pe care nu le-au ratat!) au stabilit ierarhii în funcție de interese, ce le-au dezvăluit, cum nu se putea mai bine, calculele mercantile. Obligați de situații derulante, somați de circuite accidentate, au ieșit în decor, asemenea holizilor de formula unu, care, uneori, nu mai pot să-și continue cursa. În aceste condiții, au acceptat ajutorul celor mai puțin dotați, insistenti până la Dumnezeu și prefăcuți până la dracul. Însotirea cu aceștia le-a binecuvântat căderea și sporirea idiosincraziilor. Normal: cei care se aseamănă se adună și se sprijină. Dar, simțindu-se izolați și ironizați de autenticii creatori, comentatorii oportuniști încearcă tot felul de strategii și umilințe, în speranța că vor fi cooptați și recuperați în grupurile care au mizat pe o singură carte: cea axiologică, nicidecum politică sau administrativă. Eforturile disperate, mai ales la vedere, îi mai discreditează încă o dată. Compromisurile lor, tradiționale, le asigură faima pe care n-ar prea dori-o. Și atunci recurg la diverse căi de atac. Lovesc pe la spate și fac temenele prin

față, propun pacturi de neagresivitate celor care-s tentați să-i mai creadă pândese momente profitabile pentru a-plasa textele lamentabile și encomiastice. Când planurile nu le reușesc - fiindcă m-au și asemenea surprize - recurg la altel numai din teama de a nu fi înghițiți și anonimat. Cea mai grea pedeapsă pentru un creator dedulcit la pomemri! Cu punctele de vedere și opiniile comandă: li s-au alterat între timp, anume boala gitani (cum bine se spune paremiologia noastră), descoperind, spațiul întregii noastre producție editoriale, metehne, beteșuguri nevindecabile, intruși și condei aserviți și vânduți, ba chiar un colectiv, căruia nu i se mai poate găsi nici un leac. Sigur, în această campanie în luptă circăii, doar abia așteptau asemenea moment să intre și ei în atență dar tocmai prezența lor, în loc să asigure combatantului o victorie ușoară dimpotrivă, i-o compromite. În plus pătcază și prestigiul, cât i-a mai rămas stimulând, în cele din urmă, reacții și bizare. E de la sine înțeles că derul confuzia, despre care tot vorbeam nemulțumitul, nu-i în domeniul literaturii în propriile decăderi.

EXTROVERSIE-INTROVERSIE

de CAIUS TRAIAN DRAGOMIR

Ființa umană este subiect de drept, ea este, de asemenea, sursa unei anumite forțe, în plus mai este un centru de sensibilitate, așa cum este și în sistem de interpretare - actele sale pot fi abordate juridic, politico-economic, se pretează la interpretări culturale sau se lasă modulate pe calca interacțiunilor psihologice. În toate aceste planuri se structurează componentele acțiunii politice - în fiecare dintre ele se află izvoarele mișcării istorice. Desigur, politica de astăzi este produsul - uneori strănu - al politicii trecute; istoria provine din istorie - și, totuși, merită să ne întrebăm în ce grad sunt implicate subtile mecanisme de control social în producerea fenomenului politic, în asigurarea unei anumite forțe a acestuia, forță care va reproduce mereu, într-o măsură mai mare sau mai mică, viziunile, dorințele și voința unor adevărați planificatori ai evoluției umane. Nu mă refer aici la una din atât de numeroasele idei conspirativiste, încercă să explic destinul omului istoric sau actual, nu se poate crede în ipoteza existenței unor atotputernice grupări oligarhice ascunse, care manevrează cu o eficacitate cel puțin semnificativ raporturile marilor grupuri sociale, ci la faptul că toți cei care dispun de capacitatea de a participa larg la comunicarea umană, sau de a o influența, ajung să joace - adesea indirect și nu rareori inconștient - un rol care poate fi total în orientarea fluxului istoriei.

Există două tipuri de catalizatori ai marilor mișcări ale umanității - unul acționează în sens concentrativ, sporind intensitatea voințelor și percepția tensiunilor, apropiind societățile de jolirare, radicalism, intransigență și nu rareori de explozie, eventual de o necesară și fericită explozie, și altul satisfacă, dispersează, stinge tensiunile și stabilizează existența socială, adesea

până la mortificare. Unul este principiul revoluțiilor - celălalt pare a fi tot un principiu revoluționar, dar în realitate este o forță a drenării energiilor, coautare a mișcării din real în imagine. Sunt două tendințe în întrepătrundere; una o inhibă pe cealaltă dar, la fel de bine, o poate stimula, o poate transla înspre un alt spațiu căci, desigur, „contrariile se nasc unul dintr-altul într-o necontraversată reciprocitate”. Totuși, parafrazând un cuvânt celebru, s-ar părea că merită să se spună că sensibilitatea a fost dată omului spre a-i putea fi controlate gândurile. Lao Tze afirmă în Tao Te King: „poporului, întărește-i oasele și goleşte-i spiritul”. Să poată fi oare, vrednotă, menținut controlul psihic asupra ființei omenești în limitele intențiilor celor care vor să-i controleze reacțiile și - astfel - să îi definească destinul? Limitarea inițiativei expansive, iradiante, extroverte, prin introducerea unei beatitudini autizante, hedoniste, pasive, minimum introverte nu este niciodată perfect garantată, prin nici un act imaginabil. Revoluția, ca situație a scopului persoanei omenești dincolo de sine, nu poate fi permanent înecat în conservatorismul, care nu este altceva decât limitarea omului la scopuri pentru sine. Pentru moment trăim - din punctul de vedere al acestei opoziții eteme - într-o lume plitistitoare, după ce am avut parte de o jumătate de secol al tuturor furtunilor unei spiritibilități care, de fapt, știa că nu se poate separa de dimensiunea comunicatională, euharistică și socială a umanului.

Deceniul șase, în Anglia, aparține, cultural vorbind, „linierilor furioși” - John Braine, atunci în vârstă de treizeci și cinci de ani, publică în 1957, *Room at the Top*, roman perfect construit, de o violență și hotărâtă frazare, încercat de o revoltă adesea nestăpânită, uneori doar aparent stăpânită. O Anglie nouă vede lumea într-un mod ireconciliabil,

în raport nu cu structurile economico-sociale ale unei lumi care - totuși - se umaniza progresiv, ci în raport cu modul de a le trăi și trata din unghiul valorilor egalității, demnității și adevărului. În anii de maximă manifestare a „furiei” tinerilor intelectuali britanici, începând chiar de prin 1956, se constituie o mică formație muzicală, care propune melodii și o interpretare în spiritul rock-ului american, se afirmă remarcabil din 1962 și va face din membrii ei niște suprapersonalități mondiale - este vorba desigur de Beatles. Tineretul Angliei și al lumii aderă la noul stil, însă sensul major, absolut aproape al schimbării - al unei schimbări umane, plasate dincolo de curente și doctrine - se pierde. Totul se dizolvă în muzică, în dans, în sex.

San Francisco - oraș al Mark Twain (pentru o vreme), Frank Norris, Jack London, Robert Louis Stevenson - se revendică sub raport cultural, în primul rând, drept locul de naștere, în 1967, al mișcării Hippie, această forță de revoluție ale cărei tendințe (spre a nu spune principii) ne permit să ne gândim la Gandhi și uneori chiar la spiritul onora din primele formațiuni creștine. Fapt este că trei ani mai târziu, pe când mișcarea lua o amploare mondială, capitala Hippie, districtul Haight-Ashbury era, totodată, și o capitală a traficului și consumului de droguri, într-o atmosferă indisociabilă de cutremurul perenent al muzicii rock.

Când tineretul român își începe emanciparea citind Leul albastru, așteptând noile căuți ale lui Nichita Stănescu și ale lui Marin Preda el a avut parte, pentru sedarea unui comportament social în tonalitate gravă ce se năștea și care nu putea avea în vedere decât disocierea de comunism - de agitația unor cenecluri folk proletcultiste.

Occidentul însă a evoluat odată cu generația lui 1968 în sensul eliberării ființei umane și a unei adevărate practici a drepturilor omului, rock-ul a avut o contribuție esențială la dezintegrarea comunismului, iar faptul că românii tineri au învățat că se pot întâlni și că pot comunica și în alte condiții decât acelea ale nucleului unor organizații integral controlate a contat, neîndoicnic, în Revoluție.

minimax

governare. Schimbând însă criteriile analizei, rezultatul diferă. Fumoasa ghecișă dintr-o ilustrată, holografică și se zice parcă, privită din alt unghi se dezbracă de chimonos rămânând în bikini. Anatemizarea în bloc a clasei politice disimulează de fapt un clivaj interior ce traversează întregul sau aproape întregul spectru de partide, astfel încât lupta politică reală nu se duce decât parțial și/sau aparent între stânga și dreapta, între ideologii și doctrine. Confruntarea semnificativă este aceea dintre două structuri de interese dar a căror forță de coeziune diferă ca natură. Pentru că, pe de o parte, este rețeaua care leagă prin culpabilitate: crină și/sau fraudă. Tumoră socială a toărășilor din fosta casă politică a metastazat, celulele canceroase regăsindu-se chiar dacă în proporții diferite, dar răspândite în toate partidele la fel ca și în organizațiile societății civile, de remarcat fiind iarăși că nucleul dur al foștilor s-a revigorat, inclusiv cu forțe tinere, racolate - scuzată fie-mi expresia de gang, dar rețeaua în discuție este un gang - prin mănjire. Folosind limbajul hegelianno-marxist, este o «clasă pentru sine» unită prin conștiința vinovăției sub al cărei imperiu alte interese individuale sau de grup sunt estompate. De partea cealaltă, este o «clasă în sine» subdivizată natural în funcție de varii interese și valori: ideologii/doctrine, profesiuni, afinități interpersonale ș.a. Căreia dintre cele două (sub)clase îi revine, de fapt, răspunderea pentru criza din România nu mai trebuie specificat. În schimb, deslușirea și apropierea efectelor politice scontate, dar și a riscurilor anatemizării nediferențiate a clasei politice constituie un subiect demn de interes.

*) Un „diavol meschin” a încercat borcanele așa încât săptămânalele trecute s-a produs un accident de tehnoredactare, intrând alt text. Scuze!

CARE CLASĂ POLITICĂ? * (II)

de ȘERBAN LANESCU

Pentru a relua, după „accidentul” survenit săptămâna/ediția trecută discuția cu privire la curentul de opinie care incriminează, în bloc, o respusă clasă politică din societatea românească, cea ce lesne poate fi remarcat de îndată este banalitatea consensului întrunit de respectiva opinie, astfel încât pare a fi, dincolo de orice dubiu, și pentru situația în care se află... Țara, întreaga spundere îi revine unui subiect colectiv cu numele uns de ocară (deci „clasa politică”), la fel după bun, conșpunzător, pentru omul politic, portretul andard înstăpânit în mentalul comun colectiv are însă sururi evinamente negative: inopostură, imagogic, corupție, frivolitate etc. O confirmă interpretările rezultatelor sondajelor de opinie, răvrăgala colidantă și, de asemenea, mare parte a buentariilor/analizelor din mass-media pentru ca, la fel, cercul să se închidă - gazetarii scriu/vorbesc fluctuând - nu-i așa? - ce crede populația mea (dar - i tocmai așa!), iar populația mea crede ceea ce a din gazete și de la televizor/radio. Ca de atâtea și într-atâtea alte privințe, cașcana bunului simț primește obolul, numai că, totdeodată, mai revine și contribuția celor care știu prea bine spre ce este vorba în propoziție, însă, din varii motive/interese, falsifică adevărul. Așadar, într-avăr, luând în considerare condițiile de viață ale or mai multe categorii sociale după cum și faptul neîndoicnic, explicația crizei este, dacă nu exclusiv, în orice caz, precumpănitor de natură

politică, pe bună dreptate nemulțumirea s-a focalizat asupra stăpânirii, nediferențiat, guvern. parlament și președinte/președinție „beneficiind” de aceeași „considerație”. Când după mai mult de doi ani, îndată trei, de la schimbarea garniturii politice din instituțiile statului, și în viața de zi a românului n-a intervenit nici o ameliorare sensibilă, ba dimpotrivă chiar, greu, aproape imposibil omenește să-ți mai păstrezi încrederea în guvernanți iar pe deasupra, sare pe rană, corupție clientelară s-a dovedit că este fără apartenență de partid, pedeserizare continuându-se prin cederizare. În plus, războiul din Iugoslavia, secvența tragică din agonia comunismului european, a turat la maximum în mass-media toate rășnițele propagandei naționalist-antioccidentale (Adevărul, Cotidianul, Antena 1, pentru a nu pomeni decât cele mai importante redate ale toărășilor isterizați de, păsămite, încălcarea demnității naționale), psihoza indusă tensionând încă mai tare relația guvernanți-guvernauți. Or, atunci, dacă activul actualci Puteri este net inferior pasivului, oprobriul clasei politice are - s-ar părea - deplină îndreptățire în realitate. Fosta Putere, în mare măsură couprouisă, a cedat locul fostei Opoziții care, iată, la rândul-i a eșuat; căci excepția reprezentată de episodul Kosovo poate fi considerată, sigur, răuvoitor, însă poate fi, totuși, considerată ca fiind impusă din exterior, un fel de bonificație datorată lașazudului, de care ar fi profitat și toărășii din PDSR & comp. dacă se aflau la

VARIANTA UNEI RATĂRI OPTIMISTE SAU „GLORIA LOCALĂ” E MAI DULCE CA PREMIUL NOBEL

de MARIN IFRIM

Ca să mă pot integra în așa-zisa viață literară locală a trebuit să fac un tur de forță, publicând versuri în mai toate revistele literare din țară. Am fost, pe rând, girat de scriitori pe care încă nu i-am cunoscut personal: Al. Cistelean, Emil Brumar, Geo Dumitrescu, C. Stănescu, Sergiu Adam, Nicolae Băciuț, Alex Ștefănescu, Marius Tupan, Radu G. Țeposu ș.a. În naivitatea mea funciară, am crezut că orașul meu, literații acestuia, mă vor primi cu brațele deschise. Visam antologii, reviste, întâlniri cu clasici în viață etc. Toate, aici la Buzău, într-un climat spiritual normal. Ani în șir am crezut că doar regimul comunist este piedica tuturor aspirațiilor noastre literare. Într-un fel, chiar așa era. Cenaclurile, ziarele locale, suplimentele literare erau conduse de oamenii de încredere ai defunctului sistem comunist. Astăzi la Buzău apare o revistă literară editată de aceiași oameni. Unii dintre ei au publicat câte zece-cinsprezece cărți despre care nu a scris nimeni, niciodată. Bieții anonimi au totul sub control, au făcut tot ce le-a stat în putință pentru a disipa bruma de talente literare locale. Paradoxal, veninul lor cotidian s-a

transformat într-un eficient medicament pentru cei câțiva scriitori autentici. Mi-au trebuit vreo două decenii pentru a concluziona că un oraș neînsemnat ca Buzăul nu poate avea mai mult de doi-trei scriitori buni. Un amărât de profesor, pe

numele său Gheorghe Ene, cunoscut în țară ca textualist și luat în derâdere cu multă consecvență aici, și un simplu bibliotecar, cărturar în adevăratul sens al cuvântului, autor a trei cărți: Emil Niculescu. Când sunt singur, în fața propriei mele conștiințe, nu mi-e rușine cu scrisul lor. Nu mă alătur lor în această radicală și ridicolă icrarhizare, însă am nevoie de scrisul lor, ca de aer. Mai am un frate întru literatură, Florin Ciurumelea, la Râmnicu Sărat. Cu asta, cercul meu s-a

închis. Restul înseamnă toleranță, compromis.

De la debutul editorial, consumat în anul 1986, am scris enorm. Am publicat

patru cărți, comentate mai mult decât favorabil de scriitori pe care, de asemenea, nu i-am cunoscut personal: Alex

Orice minune literară mi se va întâmpla de acum încolo, mă lasă rece. Nu mai scriu pentru descurajarea altora, ci dintr-o motivație mult mai intimă. Pentru adevărul și disperarea mea. Am ajuns la 42 de ani, și am instinctul de supraviețuire făcut șvaițer. Nu pot să spun decât ceea ce gândesc, iar acest lucru îmi aduce numai neazuri. Marii ratați își aruncă nonșalant scrierile în debara, eu am de gând să public tot ceea ce am scris. În această îndeletnicire zilnică, făcută pe apucate, nu mai pot folosi coala clasică.

Ștefănescu, Geo Vasile, Dan Silviu-Boerescu, Dan Giosu, Lucian Chișu, Radu G. Țeposu, Dumitran Frunză, Nicolae Băciuț ș.a. Acestora li se alătură, cu recenzii negative, Alexandru Spânu și Gellu Dorian, doi intelectuali de bună credință cărora nu știu ce le-aș putea reproșa. Ca orice creator, mi-am dorit cu ardoare gloria. Într-un fel, mai ales în fața șerpilor de care aminteam la început, am gustat-o cu lingurița, ca mierea de albine, în timp ce ei gustau, cu polonicul, cu totul

altceva. Pentru aceste mici reușite am bătut toba în orașelul din curbura Carpaților, doar în speranța că micii impostori vor înțelege cum și cu ce se mănâncă arta. Prăpastia s-a adâncit, astăzi nu mai există comunicare între noi. De partea mea e mila, de partea lor e ura. Nu sunt cabotin. Orice minune literară mi se va întâmpla de acum încolo, mă lasă rece. Nu mai scriu pentru descurajarea altora, ci dintr-o motivație mult mai intimă. Pentru adevărul și disperarea mea. Am ajuns la 42 de ani, și am instinctul de supraviețuire făcut șvaițer. Nu pot să spun decât ceea ce gândesc, iar acest lucru îmi aduce numai neazuri. Marii ratați își aruncă nonșalant scrierile în debara, eu am de gând să public tot ceea ce am scris. În această îndeletnicire zilnică, făcută pe apucate, nu mai pot folosi coala clasică. Mașina mea de scris este tot timpul armată cu o hârtie lungă de doi metri. Voi muri pe asfaltul ei, disprețuind confortul calculatoarelor și calculele meschinilor care m-au făcut să-mi fie scârbă chiar și de oscioarele (ciolănașele) albatrosului baudelairean. Văzând cum merg lucrurile în această țară, în imediata mea apropiere, uneori regret omenește că nu am fost securist, turnător, activist, lichea apelată de Liiceanu. Știu că am șansa de a rata frumos. Asta este și motivația pentru care încă nu abdic. Cam atât despre partea neagră a lucrurilor. Altfel, sunt o fire optimistă. În fiecare dimineață alerg la chioșcul de ziare și cumpăr tot ce înseamnă revistă literară, renunțând la multe alte plăceri. Citesc, mă

bucur sau înjur. După caz și neaz. Sunt mulțumit că pot fi curent cu ceea ce se întâmplă în literatură română actuală și slavă Domnului, este imposibil să mpletisesc. Mă consider un bucătător. Îmi place să cred că marii scriitori se adresează unei cititorii ca mine. Exigența mea merge până acolo încât, după cum se vede, dintr-un consumator de poezie am devenit și însumi producător. Uneori mă fericesc impresia că am scris un poem mai interesant decât nu știu care poezie a lui Petre Stoica, de exemplu. Timpul trece exasperant de repede și nu-mi vine să cred că deja am început să nu mai fiu. În aceea, cu gândul la toate relele lumii, în urma mea această dâră disperată și cuvinte.

DESCOPERIREA CELUI ALT SAU DESPRE RECONSTRUCȚIA IDENTITĂȚII

de IOAN STANOMIR

Noi despre ceilalți, falsul tratat de imagologie al profesorului Dan Horia Mazilu (Editura Polirom, Iași, 1998) se înscrie în descendența aceluși efort constant de recitire a literaturii române vechi. De data aceasta, relectura corpusului de texte (de la cele ale cronicarilor până la literatura hagiografică) e una focalizată, scopul tentativei intelectuale fiind înedit în contextul istoriei literare tradiționale. Dan Horia Mazilu inventariază stereotipurile de imagine, reconstituind aventura unei descoperiri - descoperirea celui alt, a alterității, așa cum se configura ea în spațiu vecin românității, sau chiar în cuprinsul ei. Imagologia e departe de a fi disciplină academică neutră din punct de vedere politic: multe dintre clișeele vehiculate, conștient sau nu, în discursul politic sau jurnalistic contemporan, își au originile în stereotipurile configurate în trecut. Imaginile românilor asupra străinilor nu sunt eliberate niciodată de conștiința clivajului confesional sau național. Volumul de față are meritul indiscutabil de a repune în discuție și a nuanța câteva locuri comune - cel al toleranței românești și limitelor ei, spre exemplu. Imagologia furnizează suportul intelectual pentru investigarea unui teritoriu sensibil, cu toate că Dan Horia Mazilu își nuanțează, adobescian, poziția față de disciplina ca atare.

Primele două secțiuni ale volumului sunt dedicate explorării unui domeniu aparte, acele al cunoștințelor românești asupra spațiului înconjurător. Călătoriile nu definesc Evul Mediu românesc și excepțiile nu fac decât să confirme regula. Nicolae Milescu Spătarul rămâne una dintre figurile cele mai ofertante ale istoriei românești premoderne. "Ce roman a fost viața mea", ar fi putut exclama Milescu către sfârșit - destinul său e al unui personaj de ficțiune, ce-l poartă de la curtea Moldovei până către China imperială. "Descrierea" sa e cronică amănunțită a conștientării cu un spațiu primordialității. Departe de a fi un teritoriu arbitrar, China se definește progresiv în ochii călătorului ca un spațiu acumulând însemnele unei civilizații rafinate. Disputa de protocol dintre Milescu și demnitarul chinez derivă din confruntarea între două coduri culturale. Luată în sine, experiența lui Nicolae Milescu e una cu totul singulară în contextul istoriei românești, europeanul pătrunzând într-o lume autarhică, ce-și cultivă cu superbie propria izolare. Marele Zid devine subleună acestei închideri în sine. Deși Nicolae Milescu nu cedează tentației literaturizării, misiunea sa fiind una esențialmente pragmatice, este vizibil un sentiment al miracolului, alitudinea călătorului fiind adesea cea de deconectare în fața unei alterități radicale. Solul moscovit corijează infonuațiile eronate și cartografiază minuțios o lume a "celorlalți".

La antipodul acestei "expatrieri de succes", metamorfozându-l pe demnitarul moldovean în sol imperial, se află experiența mai puțin fericită a unui exilat fără voce, Ion Neculce, cel ale cărui tribulații nu fost citite sub semnul autohtonismului. Rațiunile sejurului moscovit al boierului Neculce sunt datorate aventurii politice cantemirice, sfârșită lezastimos la Stănilești. Apropiată domnitorului sunt obligați să-l urmeze pe acesta în Rusia. Notațiile lui Neculce nu au nimic entuziast - moscalii și cazacii nu-i trezesc simpatia, după cum Cantemir însuși se metamorfozează într-un autoerat la russe". E vorba de o pribegie lipsită de prilejuri de bucurie - așa cum remarcă Dan Horia Mazilu, ceea ce domină amintirea acestui exil moscovit e sentimentul umilinței. Boierul de secol al XVIII-lea nu cultivă iluziile pe care exilații secolului al XX-lea le vor avea în Moscova roșie de mai târziu. Aproape profetice sunt remarcile sale cu privire la emul concentrational al realității rusești: "Nu cred că Ion Neculce nu a examinat și posibilitatea unui exil prelungit, poate definitiv. Ce a constatat: că s-ar fi abilit într-un stat polițienesc, încorsetat în rigori greu de admis (Cantemir le agrea) unde "nu sunt

oamenii slohodzi să uceargă unde i-i voia, nici la împărăție fără ucaz și ucaz nu vor să facă, ca pentru să nu facă cheltuială împărăției": că viitorul lui de curcan era mai mult decât încercat într-un loc în care civilizația aulică era precară și intens militarizată" (pag. 65). Judecata lui Neculce de o severitate greu de anticipat: "Norod prd cumplii"). Diferența de mentalitate e percepută ca un obstacol în calea unei eventuale integrări și se poate intui, fără să recurgem la un protocronism excesiv, în notațiile lui Neculce din exilul rusec, ceva din luciditatea unui călător de secol al XIX-lea. Marchizul de Custine. În definitiv, autoerația secolului al XIX-lea se schimbase prea puțin față de timpurile lui Petru cel Mare.

Percepția alterității nu e una omogenă. Diferențele de imagine se constituie în baza conștientizării liniilor de separare confesionale și naționale. Prima și poate cea mai importantă linie de clivaj este cea separând comunitatea creștină de Islam, ceea lume agresivă, definită prin valori imposibile de conciliat cu cele autohtone. Dan Horia Mazilu plasază întreaga discuție asupra raporturilor dintre români și turcii otomani sub semnul "timesului". Românii reprezentau marginea sudică a republicii creștine. Dunărea dând corporalitate acestei linii imaginare de demarcație. Limes-ul împingea comportamentul elitelor românești o miență în raport cu intențiile celui alt. Turcii otomani sunt integrați imaginarii creștin de o manieră paradoxală, ajungând progresiv să intruchipeze acel agent divin de "certare" al comunității creștine. Mai mult decât un accident istoric, expansiunea otomană, cu toate consecințele ei, devine parte a unui scenariu din care divinitatea nu e absentă. Acțiunea lor vine să sancționeze abaterile autohtonilor de la codul comportamental creștin.

Prezența turcilor otomani e inseparabilă de o altă dominantă a imaginarii medievale - cruciada. Dan Horia Mazilu realizează o punere în pagină paralelă a două dintre cele mai influente modele de eroi creștini, al căror conținut se realizează printr-o elaborată acțiune de mitificare: paginile lui Grigore Ureche despre Ștefan cel Mare și cele ale lui Stavrinus despre Mihai Viteazul. Dacă primul îl convertește pe domnitor în tenuenul politic suprem de referință al istoriei moldovenești, Stavrinus optează pentru un repertoriu de aluzii mitologice și istorice eline, de la Ahile până la Belizarie, în tentativa sa de mitificare. Stavrinus se află indiscutabil, prin paginile sale, la temeliea unui mit istoric și național al veacului trecut.

Opusul eroului creștin este renegatul. De la Iliș Rareș până la Mihnea Turcului, elitele politice și cărturăriști îi plasează sub semnul scleroteței absolute. Autoexcluderea din comunitatea creștină e semnal unei devianțe comportamentale și nu numai. "Daunația memoriei" e unul dintre instrumentele de acțiune ale elitelor.

O altă linie de separație e vizibilă în interiorul comunității creștine, individualizându-i pe ortodocși în raport "ereticii", catolici și protestanți. Aceuzele de erezie sunt reciproce și, eforturilor calvine de prozelitism din jurul anului 1640, ortodocșii le răspund printr-o solidarizare pan-românească. Spațiul transilvănean pluriconfesional, o raritate în Europa timpului, excludea ortodoxia dintre religiile recepte. De aici, incomprehenșiunea reciprocă punctată de polemici.

Ereții pot să ajungă pe tronul Țărilor Române și una dintre secțiunile cele mai interesante e dedicată cazului lui Despot Vodă, cel mai faimos dintre ereticii încoronați. Aventurierul renascentist

devine un agent al răului, a cărui unică ambiție e aceea de a-i înstrăina pe români de legea străbună. Contactul cu alteritatea confesională are un sfârșit previzibil, definit printr-o violență contrastând cu imaginea tradițională de toleranță românească.

Cazul comunității evreiești e unul și mai complicat, de vreme ce câteva stereotipuri influente în epocă, ca cel al poporului deicid, modelează imaginarii colectiv. După cum ambiguă, în unele epoci, e și situația comunității armenesești, o comunitate, cel puțin în teorie, creștină. Armenii devin ținta unor persecuții religioase, acuza principală fiind aceea de erezie (acuză avându-și rațiunile ostensibile în particularitățile creștinismului armenesc). O observație de ordin politic poate plasa în context persecuțiile împotriva armenilor din secolul al XVI-lea - Dan Horia Mazilu arată că inițiatorii persecuțiilor, o Ștefan Rareș sau Alexandru I. Apușneanu, le utilizează ca pe un instrument de legitimare a propriei autorități. Consolidarea puterii trece prin acest exercițiu de reprinare a ereticilor.

"Ceilații" nu sunt însă simple abstracțiuni livești. De la Descălecat până la aventura lui Cantemir, străinii sunt prezenți în istoria românească într-o proporție semnificativă. Stereotipurile imagologice se nutresc și din această experiență avortată a contactului cu alteritatea pe pământ românesc. Față de polonezi, percepția comună este cea a semeției leșești. Atitudinea de superioritate dă loc la miențenă, cu toate că proiectul luptei antiotomane e salutat cu entuziasm de un segment al elitelor politice. Expedițiile aruatei poloneze în Moldova, meiori cu un final dezastros, sunt consemnate cu minuție în cronici. Bătălia de la Tușora, observă Dan Horia Mazilu, e integrată de Miron Costin în rama dramatică a unei "istorii a unui dezastru". Cu toate rezervele, Miron Costin e mai degrabă simpatetic față de polonezi: "Simpatia lui față de acest popor (în ale cărui școli a învățat carte) și speranțele pe care și le-a pus în el, pentru salvarea propriului neam, au fost constante. Le laudă loialitatea și statornicia în prietenie (...) el elogiază vitejia și prietenia într-ale militariei" (pag. 159).

Mai puțin entuziast se dovedește Miron Costin în raport cu un alt neam slav, Cazacii, o altă prezență familiară în decorul epocii. Descinderile cazacilor culminează cu o căsătorie rămasă celebră (și datorită lui Sadoveanu), cea dintre Domnița Ruxandra și Timuș Hmelnițki. Dincolo de orice aprehensiuni, portretul lui Hmelnițki se reține: individul e "excesiv, impulsiv, arbitrar și sangvinar", un fals creștin (pag. 165). Dezastrul tentativei lui Vasile Lupu se datorează și labilității ginerelui doinesc.

Dintre toți străinii din spațiul românesc, cazul grecilor (al acelor greci "prefanarioși") rămâne, poate, cel mai controversat. Comunitatea de religie nu împiedică cristalizarea unei opoziții autohtone: contemporanii au concentrat în portretele unor Ghinea Iocala sau Baptiste Veveli toată antipatia lor față de alogeni. Prezența grecilor a oferit pretextul răscoalelor și solidarizărilor locale. Insuși domnitorul Leon Tomșa dând un hrisov, în 1631, de alungare a grecilor din Moldova. "Harpagonismul" se unește în persoana grecilor cu "machiavelismul", căci ascensiunea străinilor e de neaport tocmai datorită comportamentului sfidând normele comunității autohtone. Reacția localnicilor devine progresiv una de respingere și simpla aluzie la ascendența grecească va fi parte a "telniciei propagandistice" în epocă. Ceva din antipatia irepresibilă a trecut, ceva mai târziu, la Eminescu, grecul devenind agentul de disoluție al comunității.

"Chestiunea grecească" e instrumentalizată politic - de la umorile și inauțițiile "partidelor hoierești" (partida cantacuzină slujită de Stoica Ludescu) până la recriminările individuale ale cronicarilor (cazul lui Neculce) opoziția față de grecii "lanarioși" intrând în competiție cu grecii "bupământeniți", integrați, devine un stereotip al epocii.

Paradoxal sau nu, ultima secțiune a volumului oferă imaginea a două cazuri fericite de integrare românească: Antim Ivireanu și Nicolae Mavrocordat, prelatul dominat de o rigurozitate uorală transparentă în "Ghidajii" și monarhul-cărturar, continuând pe tron tradiția Brâncovenilor. Gândirea politică românească îl integrează pe Mavrocordat unei serii ilustre.

Istoria literară tradițională se deschide către studiul mentalităților. Studiul profesorului Dan Horia Mazilu e un început de drum în efortul de recitire a trecutului românesc.

Dubla eroare

"Cu tălpi de argint coboram spinoasele trepte și pășeam în odaia spoită." (Georg Trakl)

Vulnerabilitate

Clipa trăită
între o emoție frustră
și impresii subtile.

Prețul plătit cultului libertății
într-o atât de vulnerabilă
dublă eroare

Între

O semnificație
puternic iluminată
între uimire și revanșă
fraternizând cu împrejurarea
într-o colorată transparență.

Cum o ghilotină

Violent
conțești toate aparențele
până în pragul sinuciderei

Cu toate acestea
continui să te împarți
în mod echitabil

Acum când vârsta ta pilduitoare
cum o ghilotină
decapitează înțelepciunea

Dublu punct de vedere

Trup și suflet
dorință și plăcere
ești atât cât îți ești doar ție dator
o frumoasă poveste de dragoste și
moarte
un paradox
o echivocă siguranță de sine
un dublu punct de vedere

În final

Identificarea
o armonie preconcepută
a dispărea unul în altul
până la nerecunoaștere
o respirație comună
ca printr-un tub de trestie

în final
un dezacord al dorințelor
un capriciu

Conflictul

O tentativă care irită
incompletă săracă
o realitate opacă și ambiguă
conflictul din dubla eroare
înfruntat cu mâna goală
cu o seninătate
aparent
ușoară

Atitudine

O singurătate provocată
atent îndelung chibzuită
respingând ignoranța
anticipând orice amenințare

singura atitudine posibilă
de la care încerci să te revendici

Înșurubat
între limitele loialității și geloziei
ironia se întoarce împotriva ta
o savurezi totuși
ca pe un șablon al vicții

Secătuire

Pasivitate și mânie -
brațele în care trupul
cedează plăcerilor
secătuire: ca după o lungă
sfidare

Discordia

Un resentiment fascinant o mărturisire
implicită-
greu de suportat
de neformulat pe hârtie

cum discordia
ori gelozia în vis
sugrumându-le

Complicitate

Precaut
captiv în pretenții -
o poezie absolută
într-un vis dezmințit

Ecoul

Evidența resentimentului
și ostentația pasivității
dimensiunea vidului
și durata nebuniei

sub clopotul de sticlă
răbdător obsesiv ecoul

O amintire

Carnea lascivă
nerefuzând mâna înverzită
cândva o însingurată
obscentitate

Deșertăciune

Toate cuvintele știute le-am revărsat în
poem
dar poemul nu s-a umplut
toată lava din șira spinării
am lăsat-o să se topească în tine
dar plin am rămas de sunctul trupului
tău

înțelepciune și nebunie
deșertăciune goană după vânt

Delimitare

Buza de jos
suspendată
cum o incertitudine

florul risipindu-se-n trup
asemenea evantaiului

doar atât: delimitarea
dintre plăcerea stoică
și roua privirii

Reperul

Distanțarea și implicarea -
ca și cum moartea
este ceva de privit drept în față
ar fi un reper fix și vizibil
adică

până la urmă inacceptabilă
nu moartea devine
ci doar fericirea că astfel
n-ai cum s-o mai vezi

Tragedia și planul mântuirii

Moartea ne-naturală a unei persoane (prin accident, prin crimă plănuită sau gratuită, prin calamitate) șochează o comunitate, traumatizează mediul, se instalează negativ în soarta unei scrii umane: efectele psiho-somatice se vor răsfrânge întâi asupra rudelor directe ale victimei, apoi asupra cunoscuților apropiați, apoi asupra comunității întregi.

Moartea lui Socrate, de exemplu, a traumatizat lumea greacă, și câteva generații succesive au resimțit unda de șoc a acestui "asasinat" politic, totuși Socrate însuși a prevăzut consecințele sau ravagiile psihice cauzate de moartea sa asupra discipolilor și asupra etniei grecești și, de aceea, s-a gândit la o posibilă vindecare; vindecarea psihică depinde de o bună explicație, care să atenueze șocul morții sale. De aceea, el a explicat de ce acceptă moartea: ca să triumfe legea. El spune discipolilor că pe dânsul îl suprimă o lege, nu o politică!

Dacă găsești explicația corectă a unei tragedii, micșorezi conflictul psihic din mintea urmașilor, deci vindeci. Și mai mult decât vindecare: aduci și învâștarea, o înțelepciune. Acesta e de altfel principiul psiho-terapiei: dacă găsești cheia conflictului, ai rezolvat conflictul, psihic ai creat premisa vindecării.

Astăzi trebuie să dăm o explicație: de ce au fost torturați și uciși atâția preoți români în temnițele comuniste? Au fost pedepse sau au fost jertfe? Prima tendință a omului - marcat de gândire animistă și de reziduri mitice - este să spună: comunismul și bolșevicii au venit ca niște pedepse de la Dumnezeu, pentru poporul român! (Ca și cum poporul român era mai păcătos decât poporul spaniol, să zicem!..)

Așadar, au fost pedepse? Sau au fost jertfe care imobilizează o etnie! În asemenea cazuri de tragedie cu ecou național, este nevoie de o operație de "elaborare": evidențierea mutației de la tragedie la martiriu.

Așa apare acea categorie aleasă a marturisitorilor: vindecători ai vremilor, oamenii cu mare putere de slăvire, care articulează o tragedie în planul divin al mântuirii. Și arată astfel: "or năucii în fața crimei, cum nenorocirea, în anumite condiții, raportată la valori umane, înseamnă jertfă și martiriu, adică ridicare la mare putere divină a mișcărilor noastre experiențe.

Între superstițioși și slavă

Moartea Sfântului Atanasie de pe Athos este surprinzătoare. El lucra alături de ucenici la zidăria mănăstirii. Lucrarea era pe terminate. Erau pe schele. Și s-a prăbușit un tavan, s-au prăbușit schelele. Și marele Atanasie, și ucenicii, au murit striviți, sub dărâmaturi.

Situația a șocat. Și, pentru ca șocul să atenueze, oamenii au căutat explicații. Totul are o explicație, și toată fapta văzută este "școală și imagine a lumii nevăzute".

Cei care au dat explicații s-au alsat în două categorii: a) - superstițioșii; b) - slăvitorii.

Superstițiosul este, în genere, un înspăimântat când este un introvertit sau un blasfemiator, un ucărător (când este extrovert). El spune imediat: L-a pedepsit Dumnezeu, pentru vreun păcat capital.

În cazul lui Atanasie, comentariul superstițios a fost enunțat de rivalii săi, care-l pizmuiau că a introdus pe Muntele Athos viața de obște, ei zicând că adevăratul monahism este anahoret și auster austinecesc.

Cei care spun: S-a prăbușit... a fost o pedeapsă de la Dumnezeu - în realitate operează proiectie agresivă vădind o inconștientă sete de eliminare a semenului. Asta se numește și complexul lui Cain".

O altă explicație a morții lui Atanasie este cea slăvitoare. Cei curajși (care erau majoritari pe Muntele Athos) au spus: "Prin această moarte,

INTELEPCIUNEA DIVINĂ

de VASILE ANDRU

atroce, Dumnezeu l-a răsplătit pe Sfânt dându-i **Cununa martiriului!**"

Știm că marii așceți sunt fericiți să primească, la urmă, cununa martiriului, care este de altfel proba cea mai evidentă că te-ai purificat până la sfințenie. Prin așceză - oricât de dură ar fi - nu ești niciodată sigur că te-ai sfințit; dar martiriul te așază brusc în continuitate cu Mântuitorul! De aceea mulți martiri au cântat și au elogiat cerul în momentul morții, căci numai prin înconunarea martirică asemănarea cu Hristos este totală.

Clătinarea mitului reîncarnării

Asasinarea lui Gandhi a traumatizat o nație întreagă. După această tragedie, în India, s-au zdreunat foarte tare concepțiile de karma și de reîncarnare. Conform conceptului de karma, moartea violentă este ispășirea unei culpe săvârșite într-o presupusă existență anterioară. Or, toată lumea indiană a văzut limpede că viața lui Gandhi era perfect purificată, și că în soarta lui nu mai putea să subziste culpa. Așceza lui, harul lui, imacularea lui excludeau orice încălețură negativă. Căci o altă legată indiană confirmă că o severă așceză și acumulare de har produc arderea negativității, arderea "karmei" potrivit... Chiar dacă Gandhi s-ar fi născut cu încălețuri karmice, acțiunile lui salvatoare le-au ars, așa au adus și viziunea indiană.

Din această tragedie a rezultat astfel pentru indienii neîncrederea în mitul reîncarnării. Și am putut constata pe viu acest lucru, la indienii cu o profundă conștiință tradițională.

Parabola înlăzătorului de tigri

Mai este și o a treia explicație vindecătoare în cazul morților violente. Un înlăzător de tigri din zilele noastre (posibil că mai trăiește; oricum, în anul 1982, când eu am aflat de el, era în vigoare și reușea să prindă, cu mâinile goale, un tigr!).

Când a venit la el un ucenic să-i ceară inițierea în meșteșugul de a prinde un tigr cu mâinile goale, maestrul a zis (redau în cuvintele mele):

- Dacă vrei să străluești în împlinire, alege o altă cale de iluminare! Prinderea unui tigr este o iluminare grea și primejdioasă. Eu știu că, până la urmă, voi muri mâncat de tigr. Și nu din vreo pedeapsă, și nici din martiriu... Viața mea a ars soarta negativă, așa că nu văd rațiunea pedepsei; și apoi eu nici nu cred că Dumnezeu este pedepsitor... Eu cred că El este imaginea bunătății și a păstrării vieții. Voi muri mâncat de ultimul tigr al vieții mele pe care-l voi prinde cu mâinile goale...

- De ce? a întrebat ucenicul refuzat.

- Întă de ce, a zis maestrul. Murim în sensul vieții noastre. Este foarte probabil ca un om care trăiește numai pe ocean să moară, într-o zi, pe ocean. Un om care trăiește numai pe schele să moară pe schele. Colimașonul care trăiește ascuns în frunzele de lăptucă va muri între frunzele de lăptucă. Pre limba lui...

Tragedia lui Ioan Alexandru, poet român

Când poetul Ioan Alexandru a făcut acel accident vascular cerebral, rămânând multă vreme fără grai și paralizat, între moarte și viață, s-au emis și atunci păreri și explicații - reacții de atenuare a traumei colective. (În prezent, Ioan Alexandru este tot imobilizat în scaunul cu roțile; dar a revenit la viață, a scris câteva texte și a îngrijit o recitare).

Un călugăr de la Athos mi-a spus că, înainte de accident, Ioan Alexandru a vrut să viziteze Sfântul Munte și a fost oprit, nu știu cu precizie cum a fost motivată interdicția.

Pe Ioan Alexandru l-am cunoscut în treacăt, ca persoană. Îl prețuim ca poet, dar nu aveam relații apropiate, mai ales că, după 1990 dramurile noastre s-au despărțit, el fiind captat de politică. Știu însă că poetul se exprima pătimaș, exagerat, era înclinat spre misionarism, și nu spre isihia.

După accidentul său cerebral, unii preoți au spus: "A fost o pedeapsă de la Dumnezeu! L-a bătut Dumnezeu!" O asemenea reacție stă sub păentul osândirii aproapelui. Când spui: "L-a bătut Dumnezeu", faci implicit un gest de osândire. ceea ce, știu din tradiția revelației, este un mare păcat.

Explicația pozitivă, mai apropiată de caz, este: accidentul ținea de caracterul său prea înflăcărat, cu exprimări clocotitoare, cu reacții tiroidiene: când vorbea, tensiunea sa intracraniană creștea, sistemul endocrin suferea primejdioase modificări, asta trebuia supravegheat. Deci accidentul e în continuitatea firii sale.

Există ceea ce se numește factori de risc. Aceștia țin de profesie sau de caracter. La înlăzătorul de tigri, factorul de risc era profesional. La Ioan Alexandru, factorul de risc era temperamental. Dar cărțile sale rămân în acea holdă de aur a literaturii române de astăzi.

De ce a fost ucis poetul Ronald Gasparic?

În 1991, la Brăila, a fost ucis bestial poetul român Ronald Gasparic, la numai 21 de ani, de către fiul unui colonel de miliție...

Mama poetului, prăbușită de durere, a alergat la preoți și înțelepți și i-a întrebat: "De ce? De ce? De ce?" Voia, cu precădere, o explicație, mai stringent decât pedepsirea ucigașului.

Nu se potrivește nici una dintre cele trei explicații de până acum (nici cea superstițioasă: că ispășește un păcat neștiut, cuibărit în soartă sau în părinți; nici cea slăvitoare: că moartea sa subliniază mesajul vieții sale; nici cea rațională: că omul moare pro sensul firii sale sau al lucrării sale...)

Eram pe Athos și mi-am amintit de moartea lui Ronald Gasparic. L-am trecut pe un ponelnic, să fie ponelnic la parastasul de dimineață. Am aprins o lumânare la numele lui...

Am scris un lung articol despre această tragedie, l-am publicat ca prefață a cărții sale **Universul oblic** (Editura Princeps, 1995) și explicația mea s-ar putea rezuma prin referința la **omorul mioritic**: jertfirea păstorului celui înzestrat; (jertfirea mirelui cosmic, ca referință biblică).

O viziune din SUA, consultată de familie, a spus că poetul român Ronald Gasparic s-a lăsat ucis pentru că își terminase misiunea pe acest pământ. Ce înseamnă sa-ți termini misiunea pe Pământ? Un răspuns ar fi că misiunea ta este nemuritoare atâta timp cât ești în viață; și misiunea ta s-a terminat când viața pământeană s-a terminat. Misiunea ta este viața ta. Și, constatare conexă: viața poate fi trăită ca o misiune, și atunci valoarea ei de simbol sporește.

Există o parte nevăzută și altă parte - tainică - a vieții: a începutului, a sfârșitului. Taina ne protejează; iar când vrem să o elucidăm, căutăm un sens între multe posibile sensuri; și sensul cel mai apropiat de adevăr este cel care ne sporește în Duh.

CUM A DEVENIT M.T. VIP

Marius Tarna urea scara impozantă a Casei Scriitorilor toropit de emoție și teamă, ca și cum ar fi nimerit în palatul Căpățânilor; în orice clipă se aștepta să fie ținut pe loc de apariția vreunui idol, din față, ori de somația cine știe cui, din spate, care să-l ia la rost: cine e și pe cine caută? A greșit locul, să dispară! Și s-ar fi topit, frumușel, într-o secundă... Însă își făcea inimă, rugându-se să nu-l bage nimeni în seamă și să nu-l supună la nici o umilăță.

Cine era și pe cine căuta?... Pentru cei din Casa asta nu era, vezi bine, nimeni. Dar, bizară treabă: într-un ilustru nimeni se transformase și pentru cei care-l cunoșteau. Acest Marius Tarna, drept care se dădea, abia se născuse, încât nici el însuși nu reușise să se dumirească pe deplin în privința identității sale, necum să se familiarizeze cu ea... Uf, era complet buimăcit!

În geantă ducea un volumaș de versuri, scris de el și care purta pe copertă, deasupra, într-adevar, numele de Marius Tarna. Când se prezentase anul trecut cu dosarul la editură, redactorul nu-i găsisse nici un elenci, atunci, nu-și pusese mintea să-i găsească, însă după ce-i citise manuscrisul, se arătase ferm: „Domnule, poeziile sunt bune, și le publicăm, dar numele... categoric nu merge! Și Marin, și Tarnă! Te unslă răsul. Tarnă sună ca Traistă. Ce ești dumneata, neam de traistă?... Uite cum facem, retușăm puțin: în loc de țărănescul Marin, sau Mărin, zicem Marius, iar în loc de Tarnă, Tarna. Și capeți dintr-o dată alt fason. Ești de acord?” Fusesse, bineînțeles, ce să mai obiecteze? De altfel, chit că purtase de-o viață întreagă în cărcă țarna aia și se învățase cu ea, ca sacul cu petecul, acum parecă îl gădila și pe el orgoliul să se debaraseze de drăguța sarsana. Și dintr-o trăsătură de condei devenise Marius Tarna. Ca poet, fiindcă în cele lumeste rămânea ca înainte. Doar dacă numele ăsta primenit n-o să-l biruie cumva pe cel vechi. O va hotărî viitorul. Până una alta, ca om, se simțea destul de confuz, vinovat, ca un uzurpator..., fiind, într-un fel, propriul său uzurpator. Nu comisese oare un act regretabil de trădare? Și pentru ce? Pentru o carte. Care, să fim serioși, era asta carte... O plachetă prizărită acolo, tip lumă de ras, pe a cărei muchie ascuțită nu era posibilă nici o inscripție, de patruzeci și opt de pagini, socolite să încapă exact în trei săptămâni coli de tipar, însumând patruzeci de titluri, haiku-uri, de trei rânduri fiecare, în total cam vreo șapte sute de cuvinte, dacă le-ai fi înșirat unele după altele, nici n-ar fi acoperit două pagini de text. Iată prețul pentru care își renegase numele părinților și pe cel dat de părinți. Iată obiectul care îl legitima ca alt om.

Dar, adoptând acest nume și ducând eu fală în diplomat scumpa comoară, era el îndreptățit acum să intre în Casa Scriitorilor? Era. Iar dacă s-ar fi stropșit cineva la el, avea replica în gușă? O avea. Era autor și mergea la Președinte să-i ofere o carte cu autograf. Na! „Ietete!”, cu cine avem onoarea! E autor dumnealui, dați-vă la o parte!” Cu trei cuvinte, ăștia l-ar fi îngropat în rușine. Nu mergea. Tot mic îl aranja mai bine... În antecamera președintelui, doi critici; la o masă - o fată slăbuță, sârui mână, și...

Sunt Marius Tarna, i-am adus domnului președinte o carte... Pot să-l deranjez ori v-o las

dumneavoastră?

- Poftiți!

Nu înțelese. Adică?... Se caută în geantă, tatonând, scoase plicul cu volumul...

- Poftiți la dânsul..., vă așteaptă.

Căscă ochii și rămase stană. Față de echivocul primei invitații, cealaltă îl năucise prin claritate. Păși, totuși neîncrezător, spre ușa capitonată, viu să ciocănească în rama de lemn, renunță - prin inutilitatea lui, gestul i-ar fi părut caraghios -, apăsă clanța și

viorel dianu

întredeschise ușa, strecurându-și, într-o dungă, trupul înăuntru. Mai marele scriitorilor îl observă.

- Aha, domnul Tarna... Intrați.

Președintele se sălță de pe scaun, cât să ajungă să-i strângă mâna peste colțul biroului, și-i arătă fotoliul, să stea. Păi, să stea două clipe, dacă-l roagă, să-și vină în simțiri. Va să zică, omul important din fața lui îl primise imediat, când pe confrății lui mai de soi îi silea să facă antecameră, îl poțea să șadă, dispus să-i acorde un minut, enorm!, iar acum îi zâmbea cu bunăvoință din barba-i neagră, bucuros că-l vede. Chiar îl așteptase?... Ce năstrușnicie mai era și asta? Și ce mai urma?... Depuse plicul subțirel cu placheta sa de versuri peste maldărul altor plicuri dolofane, tomuri trufașe, reviste și hârtii de pe masă, justificându-și astfel vizita lui acolo și deranjul pricinuit.

- Cartea mea! preciză cu sflieciune, să nu se creadă că în plic e vreun memoriu, iar el nu venise la președintele scriitorilor, ei la senatorul care...

- A, mulțumesc... O aveam, mi-a fost adusă. Acum tocmai redactam cronică și zoream s-o termin. Să-ți procuri revista de miercuri.

Pe Marius Tarna îl izbi în piept talazul bucuriei, deschise gura după aer, dar președintele, nesinchisindu-se, ținu să-l omoare de tot:

- Săptămâna viitoare vrem să-ți facem și lansarea, în Sala Oglinzilor..., am chemat niște

critici... Să te pregătești de eveniment

Criticii de afară?... Sala Oglinzilor?... Cartea lui?... Rămase siderat. Ce se întâmplă?... Cam multe nedumeriri, ca să le descâlcească într-un hiet minuțel: președintele se ridicase deja de pe scaun, să încheie discuția.

- Deci, rămâne hotărât. Ne vedem joi, săptămâna care vine.

Ieșind din cameră, cu mințile răvășite, Marius Tarna se îndreptă abulic spre bărbajii de la fereastră, le întinse mâna - îl obliga, onoarea-, aceștia îl descusură avizi:

- Gata?... Ați convenit?

- Da.

- Când?

- Joi.

- Acum?

- Nu..., joia cealaltă.

- E bine..., avem vreme să ne punem la punct.

Afară, scara pe care urcase adineaori atât de smerit și de timorat, o coborî acum întraripat. Tot astfel străbătu și curtea Casei. Dar, ajungând pe trotuar, chibzui că trebuie să-i dea puțin răgaz inimii să-și domolească bătăile nebușești. Îl ajută și semaforul: era roșu. Voia să traverseze Calea Victoriei și stop! Uite cât de binevenit era roșul. Pentru ce l-or fi detestând toți? Te iubesc, roșule, să trăiești, Marius Tarna te salută! Sunt autorul cărții care a pus pe jar Uniunea Scriitorilor. Miercuri - cronică. Și semnată de cine?... Peste o săptămână - lansarea. Și unde?... He-he-he! Verde. Traversă și o porni cu pas vioi înainte. Mașinile parcate pe trotuar îl obligau să facă slalom, să le șteargă cu pantalonii de praf. Eh!, era fericit.

La Muzeul Literaturii, avea treabă cu Ioan-Savu Ocnărescu. Critic în vogă, crescut în ultimii ani, care, la o emisiune TV, Cu cărțile pe masă, el era cu judecățile. Cu cinei fraze despre cartea ta, dacă îi cădea în mână și-i atrăgea luarea aminte, om te făcea. Decă Marius Tarna voia să încerce și el marca cu degetul: să-i dea ăluia cartea, să i-o frunzărească două minute și să i-o arate acolo sau, harem, să i-o pomenească. El e un simplu debutant, își cunoaște măsura, dar la Casa Scriitorilor se bucurase de o primire... Vrea să povestească?... O să audă și o să citească singur. O domnișoară rasată îl conduse într-o sală spațioasă, cu ferestrele spre bulevard, în care trebăluiau vreo patru-cinci persoane. Din întâmplare, dinăuntru lipsea tocmai Ocnărescu. Cine-l caută? Marius Tarna. Își înălțară toți privirile din hârtii, îl sorbiră din ochi, îl cântăriră îndelung, cuprinși de extaz.

- Domnule, despre dumneata am vorbit toată dimineața, catadicesi în cele din urmă un bărbat să-i tăleuiască admirația vădită care pusese stăpânire pe ei, de îndată ce aflaseră cine e. Domnul Ocnărescu ne-a citit cartea dumitale vers cu vers și n-a făcut nici o economică de elogii. Așteaptă-l, trebuie să se întoarcă.

Într-adevăr, pe masa criticului, răsfrându-se, volumul lui de poezii. Înseamnă că pe cel din geantă, cu autograf, poate să nu i-l mai dea. Îi rupe pagina de gardă, scrișă, și i-l oferă altcuiva, că de pomană jinduiesc toți de la tine cărți. Apucă un scaun de spătar, să se așeze, dar în aceeași clipă își făcu apariția și Ocnărescu.

- Domnule Tarna, bine că ai venit... Nu știam cum să dau de dumneata. Ce program a, descară?

- Descară?... Nici un program.

- Perfect. Mergem la Televiziune. Îți dedic emisiunea Cu cărțile pe masă.

- Mie?!

- Da. În întregime. Te invit special.

- Dar eu n-am mai fost..., e prima dată.

- Nu-i nimic, ici o piatră în gură și te ține tare.

- Păi...

- O să te descurci, sunt convins. Un om car...

Ioana Greceanu

(Luccafărul, nr. 12/1999)

O aripă în plus

Poezii bieții
scriu și tac
fac și desfac
ițele vieții
noastre literare
Veșnic cuminți,
aureolați,
aproape sfinți,
doar neîntrați
în calendare.
Prin ei s-a relevat minunea,
lucru chiar foarte-nteresant:
un singur creier are lumea
și acela e transplant.

Lucian Perța

a scris minunățiile alea de poezii, are ce spune.
Ți-am citit cartea, te-am intuit. Ești valoros.

- Mulțumesc. Aăă...

- O să fii cu mine. Lași totul în grija mea:
eu te întreb și dumneata îți dai drumul, eu
enunț o idee, dumneata îi pui carnea. Cu
cămisiunea asta trebuie să le rupem gura
invidioșilor. Cred că e și în interesul dumitale...

Când ieși în stradă, se opri din nou, să-și
facă un plan, să răzbească și efectele șocului
de pe urmă. În chioșcul cu reviste și cărți,
putea să petreacă zece minute tihnite. Chiar și
mai multe. Va fi reconfortant ca, rotindu-se în
locul acela îngust, să tragă mereu cu ochii spre
colțul de la geam, din dreapta ușii, unde se
aflau chitite și plachetele sale de versuri..., va
fi reconfortant. Acestea îi vor părea,
indiscutabil, cele mai frumoase, numele lui
detașându-se de al tuturor: Marius Tarna,
Marius Tarna... Cât de inspirat fusese
redactorul de editură să-l boteze așa! Câteva
litere ajustate, și ce schimbare!

Nu se uită, de cum intră, într-acolo, nici în
clipele următoare, dar când ținti, în sfârșit,
colțul, îl străfulgerară, frigându-l, două
bănuici: prima - că librăria îi dosise volumele
sub tejghea, să nu i le mai vadă nici dracu; a
doua - că i le mutase într-alt loc, mai puțin
accesibil, pe care el încă nu-l descoperise.
Acordă credit ipotezei aparent convenabile.
Așa, ca să se amăgească... Începu, deci, să
scruteze teanc cu teanc, titlu cu titlu, tot ce se
afila la îndemână sau la vedere. Așadar, prima
ipoteză, cea dezagreabilă, se confirma:
vânzătoarea îi pusese cărțile sub obroc. Cu
sângele pulsând primejdios în tâmpile, o salută
cu blândețe:

- Doamnă, cartea de poezii a lui Marius
Tarna...

- Pe care am primit-o alaltăieri...

- Exact.

- Ce-i cu ea?

- Era acolo... și n-o mai văd.

- Păi cum s-o mai vedeți, domnule Tarna,
dacă s-a vândut ca pâinea caldă?

- Ați vândut toate exemplarele?

- Absolut toate...

- Nu-mi vine să cred.

- Zău!

- Dar cum ați glăcit că sunt autorul?

- După fotografia de pe copertă.

Și chiar n-ați mai reținut nici un
exemplar?

- Nici... Oprisem unul, însă l-am dat acum
un ceas. A venit un domn care s-a rugat, a
insistat, a lăsat cinci mii peste preț și... Cartea
dumneavoastră a fost un fenomen. Vom
solicita o suplimentare de tiraj.

Tăie hulevardul, să ia calea întoarsă și să
șteargă praful de pe mașinile urcate și pe
trouarul de vizavi. Dacii, pe Dacia, în Dacia...
În colț cu Victoriei, o coti la dreapta, spre
redacțiile revistelor. În fața Academiei, îi
trezări că avea și pe acolo un mic interes: să
donaze Bibliotecii două volume, să intre și
numele lui în patrimoniu... Se avântă să
traverseze anapoda, dar un signal îl pironi în
mijlocul străzii și, cum se întâmplă, se fâstăci
și nu știu cum e mai bine să facă: să se retragă
ori, din trei pași și-o săritură, țuști, la
Academie în bățatură. Sentimentul vinovăției
l'îndemna să se retragă, mizând pe clemență,
lecăt să pună vârf borhoanei și s-o încaseze,
temaiavând astfel nas să se milogesească de
ertare... Dar unde era poliștistul? Un înger îi
opti (unul milostiv, de pe treptele Bisericii Sf.
Nicolae căreia îi întorsese spatele, în loc să îi
intrat să mulțumească Domnului pentru
proceul ce-l năpădise), îi șopti că, acum, când
fusese prins în flagrant, cel mai cuminte era să
se scule de ce i-o porunci poliștistul. Unde
tăuse puțin, de nu-l văzuse?... Rămase ca un
ocostărc în vârtejul traficului, îl căută cu
rivirea în direcția de unde țâșnise signalul.
Ia, era și mic să nu-l vadă. Radia. Bineînțeles,
vea și de ce: fusese vigilent și-și înhățase

prada. Ciudat însă: nu era pornit să-l înfulece.
Dimpotrivă, bucuria și fericirea parcă voia să i
le împărtășească. Il iscodi nedumerit, ce se
îmbățosează ăla acolo?, și, în fine, se lumină:
poliștistul îi ținea la șold, sub centură, cartea,
cartea lui de poezii, uite-o, i-o cumpărase și i-
o citise..., recunoscându-l, îl fluierase în semn
de venerație, asta era. A priceput?... Ptiu, bată-
te să te bată!... Așa! Ducând mâna la chipiu,
poliștistul îl salută cu respect, apoi fluicră din
nou, lung și amenințător, să sară inimile în
pieptul șoferilor, să înghețe frânele... Trecea
strada poetul Marius Tarna.

Care, dezmeticindu-se din sperietură și
uimire, își aduse aminte pentru ce era s-o
pășească abia după ce trecu de Academie.
Aăă..., lasă! O să rezolve treaba la întoarcere.
Revenea, oricum, pe același drum.

Pentru redacțiile revistelor își compuse
deja altă morgă. Normal: Marius Tarna de
acum nu se mai potrivea cu Marius Tarna din
urmă cu o jumătate de oră. Vedeți și
dumneavoastră... Acum, toată lumea trebuia să-
l știe, să-l cultive. Redactorii, exultând că le
calcă pragul, să-l asalteze. Cărți, vrem cărți
pentru cronici... Vrem poezii noi, să le
publicăm... Vrem o fotografie reușită... La
Luccafărul, Marius Turban, întrecându-și
confrății de la celelalte reviste, după ce-i
smulse din mâini și cartea, și haiku-urile cu
fotografia, mai veni cu o idee istească:

- Un interviu! Ar fi oportun un interviu pe
două pagini... Cele de mijloc.

- Accept.

- Atunci, vorbesc cu o colaboratoare care
să pregătească niște întrebări iscusite...

- Se face.

- Bun!

Obținuse ce era stringent.

- Că, mai încolo, după ce se dumiresc frații
cum stă treaba...

- Se aranjează și de-o rubrică.

Ha-ha-ha-ha!

Mergeau lucrurile ca unse. Las' să meargă.
E poet, merită... Sus poezii!

Deci nu se mai mira că trag femeile cu
couda ochiului spre el, că alții întorc capetele
de-a binelca, să-l țină minte, că se șușotește în
urma lui... Intră în curtea Academiei dezinvolt
și o luă spre fundul grădinii, pe lângă panouri,
sărind peste borduri înalte și praguri. Urcă
scările întortocheate ale Bibliotecii cu aplomb.
La secretariat, două domnițe citeau din presa
de dimineață Horoscopul și chicoteau. Le puse
cărțile pe masă, de le eumă veselie. Chipurile
li se înseninară însă repede, când luară seama.

- Dar e cartea pe care o laudă ziarele...

- Care ziare?...

- N-ați văzut? Ț, ț, ț! Îl muștrară ele și
răsfoiră animate cotidienele, să găsească
paginile și să-i arate. - Uitați-vă, e semnalată în
toate...

Îi dădură să citească, răstimp în care una
dintre femei chemă la telefon:

- Doamna Radu, poliști să primiți o donație
prețioasă.

Citi, fotografie, mai bine zis, textele dintr-o
privire, nu avea acum destulă vreme să..., nici
răbdare..., le va studia pe îndelete acasă..., dar
seriau, seriau despre el și cartea lui, contemplă
reproducerea copertei, superbă, va să zică își
dăduseră drumul, începuseră comentariile.
devenise o persoană publică, era definitiv
Marius Tarna. În curând - M.T., VIP.

- Săru'mănușile, doamnelor, mi-ați făcut
o mare bucurie...

- Și dumneavoastră nouă, cu darul
dumneavoastră... Mai treceți pe la noi!

Afară, pe aleea centrală, în apropierea
porții, intrucâtva în calea lui, se oprise
academicianul Costin Andreescu, acompaniat
de doi bărbați. Nu purtau o discuție dintr-
acelea absorbitoare, încât să nu observe lumea
care trece prin preajmă și să nu răspundă la
saluturi. Fiindcă nu era de închipuit ca vreun
om care are treabă pe acolo să nu-l cunoască

pe președintele Academiei, lasă-i pe ceilalți, și
să nu-i dea onorul. Așadar, înclinându-se,
Marius Tarna își depuse omagiile... Costin
Andreescu îi răspunse politicos, dar nu numai:
cu un semn din bărbie, îl chemă la el. Văzuse
bine? Da, pentru că bărbații îi țineau companie
și creară loc, îmbiindu-l să vină și învăluindu-l
cu multă simpatie. Ceea ce voia să-i transmită
șeful lor, ei știau deja și se bucurau că se află
părtași la eveniment.

- Doamnule Tarna, o să fim un grup de
doisprezece inși, începu cu vocea blajină
academicianul, o delegație, pe care
președintele țării a invitat-o pentru o întâlnire
cordială la palat. Ne-am gândit, hotărând să
facă parte și un tânăr din delegație, la
dumneata. Care ne-ai surprins pe toți plăcut cu
cartea dumitale. Vei primi în scris invitația, dar
fiindcă s-a nimerit să ne vedem, îți comunic și
personal.

Ieșind pe poartă, zări peste drum biserica,
luminoasă și frumoasă. Sosise vremea să aducă
prinos. Traversă strada, după năravu-i prost,
fără să mai „pășească” nici o dandana și intră
în curte. Pe platforma scării, un cerșetor sfrijit,
cu picioarele adunate sub el, ca un Buddha în
mizerie, ținea mâna întinsă după pomană. N-
avea bani să-i dea... n-avea.

- Miluiește-mă, domnule poet... miluiește-
mă!

Înțepeni cu un picior înălțat pe o treaptă și
cu celălalt lipit de treapta de jos.

- Poet?... De unde știi că sunt poet?

- Ah, vrei să mă ispitești, domnule Tarna.

Dacă îi dădea banenota de cinci mii,
singura pe care o avea în buzunar, nu-i mai
rămânneau hani nici de lumânări, nici de ziare.
Ca să nu-i dea nimic, era o ingratitude. Și,
atunci?... Primi revelația: deschise geanta,
scoase o carte și i-o puse cerșetorului în palmă.

LIMITE ȘI EXIGENȚE ALE ROMANULUI POLICIER

de SIMION BĂRBULESCU

* După clasificarea lui Thibaudet ar exista trei tipuri specifice de roman: **brut** - „care zugrăvește o epocă”, **pasiv** - „care desfășoară o viață” și **activ** „care izolează o criză”. Aceasta este însă doar una dintre numeroasele clasificări, cu referire specială la conținut. Potrivit însă altor clasificări, romanul mai poate fi obiectiv sau subiectiv, autentic, de atmosferă, analitic, de formație (*Bildungsroman*), respectiv: **naturalist**, **realist**, **expresionist**, **absurd** sau „**noul roman**”, scris de pe pozițiile autorului **omniscient** sau ale unui **narator**, respectiv: **doric**, **ionic**, **corintic** (după clasificarea lui N. Manolescu) și încă n-am epuizat toate tipurile de clasificare, romanul fiind un **gen proteic**... El încearcă a surprinde în mod **verosimil** realitatea, construind o **acțiune** orientată atât spre cunoașterea în profunzime a vieții, cât și spre analiza psihologică, exprimând totodată gustul și modul de viață al unui moment istoric, prin înfrumusețarea unor cât mai sugestive tablouri și portrete de epocă - toate acestea în spiritul unei estetici a compoziției, a timpului și toposului... Aici și acum ne vom îndrepta atenția asupra unei specii care se bucură de mare audiență la public, corespunzând gustului unor largi categorii de cititori - e vorba de **romanul policier** în concurență cu cel **S.F.**

* Un asemenea roman cu intrigă criminalistic-polițistă este și **Maria**, probabil un **înger**, semnat de către Emilian Blaj, apărut în acest an, la Editura Niculescu. **Intriga** acestui roman - ca și a altora de același gen - nu e deosebită. E vorba de asasinarea unei tinere femei, Maria „atrasă de locul ciudat unde violența se îmbina cu liniștea, unde păcatul se contopea cu sfințenia (puritatea)”, precum (și mai ales!) de investigațiile orientate (și aici e - poate - altfelitatea acestui roman) nu atât spre descoperirea criminalului, „ci de a pricepe înlănțuirea faptelor” spre înțelegerea misterului acestei crime... Ca atare, intriga nu e punctul forte al acțiunii, autorul dovedind, totuși, o bună cunoaștere a ceea ce se cheamă tehnica amănării, apelând în acest scop la ocolișuri semnificative, la tot felul de episoade care să întârzie evenimentul

final, tensionându-l, reținând în obiectiv cu precădere „partea sălbatică a lumii, cea neluminată”, dintr-un „secol injectat cu umanism roz... secol în care au fost gazate milioane de ființe”... În acest scop, autorul reține din viață „un șir de întâmplări violente, trăite în mijlocul unei lumi agresive”, accentul căzând pe ceea ce el numește „realitatea rece”, lume în care a devenit posibilă suprimarea unei femei (Maria) „ce a pierit fără vină, alungată de o lume ce n-a înțeles-o”... Bun romancier de gen, el posedă un ascuțit spirit de observație (ceea ce nemții numesc *Geistgegenwart*), reușind cu precădere „să construiască senzații”, specialist în a inventa situații inedite, caracterizate printr-un exces de primitivism și aplecări triviale.

* Compozițional, își structurează romanul pe capitole (în număr de douăzeci și două), fiecare dintre acestea fiind precedat de către un **motto** expresiv, extras din opere celebre (nu numai de gen) ale unor autori contemporani, precum Ortega Y Gasset, Umberto Eco, Truman Capote, Salinger, Anne Tyler, Mihail Sebastian, Lucian Pintilie ș.a.

Fiecare dintre capitolele romanului se constituie în tot atâtea aspecte ale vieții, ale societății contemporane, selectate, organizate și finalizate în vederea surprinderii cât mai exacte a unei umanități caracteristice pentru epoca de tranziție pe care, o parcurgem, atras de realizarea unei fresce în culori sumbre...

* Acțiunea este, într-adevăr, antrenantă, dar cu prea dese alunecări licențios-naturaliste.

Notabilă ni s-a părut la Emilian Blaj și **dezvăluirea părții ascunse** a unor instituții de bază ale societății, precum: școala, armata, poliția (bineînțeles!), parlamentul (cu precădere senatul!) - lipsește biserica! - pe baza unor **observații directe**, din care lipsește însă ficțiunea (element esențial în realizarea unor imagini veridice), autorul nereușind (sau neintenționând!) să absoarbă contingentul în ficțiune... Procedeele folosite sunt mai degrabă reportericești, romanul policier (cu precădere al lui Emilian Blaj), cultivând

cu insistență „violența limbajului”, obiectivul constituindu-l ridicarea vâului de pe „fața murdară a vieții” - mijloacele adecvate realizării unei cronici a faptelor și evenimentelor legate de mobilul unei intrigi. Ca atare, din romanul lui Emilian Blaj - ca și cele ale unor Lawrance (ba chiar cu ale marchizului de Sade!) - nu pune în primul plan descoperirea sensului mai adânc al evenimentelor relatate, transfigurarea artistică a realității, ci - potrivit formulei naturaliste: „*Rendre la nature telle- quelle est*” - să înregistreze felii de **viață**, reduse la consemnarea, uneori abject-obscenă, a unor aspecte ale sexualității (normale sau deviate), precum și a reținerii unor expresii licențioase - în conturarea - e drept - a unor anume tipuri ale societății...

* Am putea observa - pornind de la una dintre replicile unuia dintre personaje (Nicolae Petran - amantul Mariei) că „distanța slabă dintre realitate și ficțiune” constituie limita principală a romanului policier - respectiv a celui semnat de către Emilian Blaj, limită cultivată am putea spune chiar programatic dat fiind publicul căruia se adresează cu precădere viața senzatională (plăcerile cărții) și nu propensiunile idealist-imaginative, raționale sau etice („Suntem doar o grămadă de bestii egoiste, arși de dorințe și poște” - afirmă Petran, personaj care încearcă să se detașeze, totuși, de cotidianul trivial; „Adevărul e o m. bășină” - clamează un alt personaj dezgustat și el de lumea în care trăiește).

* Întrebarea din finalul romanului, referitoare la **rostul** existențial, este rezolvată expeditiv după pozițiile unei umanități empirice, respectiv cea a omului de rând: „Rostul nostru? De ce ne naștem, de exemplu? (...) Care a fost rostul tău de plutonier de companie? Adică, undeva sus, Dumnezeu a zis înainte să vii pe lume cam așa: „Tu, Ioane, te faci plutonier și toată viața numeri chiloții și bocancii soldaților!” - Domn' Popa, mă ici la mișto! - Nu te iau! Pe cuvânt!”... Și alte personaje ale sale sunt adevărate „copii de pe natură” - (*id. est*: pot fi ușor identificate, mai ales politicienii, parlamentarii) în genul celor create de către Negruzzi, cu precizarea că aproape toate intră în viață „pe ușa ce dă în iad”.

Cu aceste precizări concluzionăm că **romanul policier** al lui Emilian Blaj, este unul deosebit de antrenant, cu o acțiune vie, în ciuda alunecărilor spre pornografie. Sau poate tocmai de aceea!...

ÎN LOJĂ CU MARCEL PROUST

de RADU CERNĂTESCU

Correspondența lui Marcel Proust cu familia Bibescu, un adevărat roman epistolar inclus de Robert Proust, fratele romancierului, și de Paul Brach în *Correspondance générale*, Paris, Plon, 1930-1936, ca și romanul autobiografic al prințesei Marta Bibescu, *La bal cu Marcel Proust*, reeditat la noi anul trecut, reliefează o legătură cu totul specială a prozatorului francez cu aristocrația românească în general și cu familia Bibescu în special. Iar dacă exegeza franceză poate acum recunoaște că scrierile ducese de Noailles (născută Brâncoveanu), au declanșat resortul scriptural în Marcel Proust, nu la fel de recunoscută este azi influența, am spune noi mult mai hotărâtoare, pe care o altă veche familie aristocratică românească a avut-o în devenirea literară a marelui romancier.

În biografia lui Marcel Proust, prietenia cu cei doi prinți Bibescu (Anton și Emanuel), verii Martei Bibescu, rămâne și azi unul din cele mai bizare și mai elevate episoade, o legătură spirituală cu o amprentă înconfundabilă care avea să înceapă pe la 1900, în vremea când cele două familii erau vecine, locuind în Paris pe aceeași stradă, Rue de Courcelle, Proust la numărul 45, iar familia Bibescu la nr. 69; și avea să dureze până dincolo de moartea prematură a protagoniștilor. „În fiecare noapte - va spune prințesa Marta Bibescu în romanul ei autobiografic - la reîntoarcerea de la bal, de la teatru, de la un dîneu în oraș, puteai fi sigur că-l vei găsi pe Marcel Proust acasă și nu trebuia decât să urci scara, să suni de două ori, și feeria începea. Aștia locul de artiștii într-o mină de smaralde; el știa totul, spunea Anton, și spiritul său îi lumina comorile”

La rândul său, parecă în continuarea acestei notații, într-una dintre multele scrisori către prințul Anton Bibescu, Proust își motiva astfel totala sa disponibilitate sufletească, distribuită în multe alte ocazii cu parcimonie unei mizantropii funciare: „Dacă puținul pe care-l cunosc te poate interesa, el este la dispoziția ta, micul meu Anton, în aceeași măsură cu inima mea, cu puterile, cu viața și cu mărunta utilitate pe care o pot avea, cu totul întâmplător, în viață, adică în întregime”.

Un spirit elitist și un sentiment nedisimulat de reciprocă admirație însoțește și caracterizează această admirabilă prietenie. Ele sunt motivele care au făcut ca, de pildă, într-unul din momentele de maximă efuziune sufletească, Proust să ceară prietenilor săi români statul, se pare, mai mult decât onorant pe atunci, de membru adoptiv al națiunii române: „Draga Anton, eu te-am considerat întotdeauna ca cel mai inteligent dintre francezi. Te rog acum, la rândul tău, să mă consideri oarecum român, și nu unul dintre cei mai proști, nu-i așa?”

Dincolo de exclusivismul elitist care l-a caracterizat dintotdeauna pe autorul lui *À la recherche du temps perdu*, stă însă și o mai puțin sesizată dimensiune ocultă, o preocupare care și-a tras seva în special din această legătură de suflet și spirit a micului burghez francez cu nara și vechea aristocrație românească. Căci dincolo de fațada mondenă, Proust și cei doi frați Bibescu (lor alăturându-li-se contele Bertrand de Clénelon, descendent al autorului *Aventurilor lui Hélénague*) au avut o viață secretă purtată după bătăile regulilor ermetismului masonic. Mai mult, confreria celor patru tineri și-a codificat și ocultat mesajul după moda ideografiilor masonice. Astfel, Anton Bibescu era pentru ceilalți *Éléphas*, iar numele Bibesco, prin anagramare devenise *Oesebib*. La fel, Fenelon - Nonelef, Marcel - Lecran. Și tot ca în ritualul masonic, toate lucrările grupului se desfășurau sub pecetea unei și a titlaturii de „mormânt”. Cine îngropa secretul „osemintele”, devenea „o enă”. Semn al încrederii într-un arhetip astral, o tălmăcire căpăta caracterul unei „conjuncții”. Un „ic” în vorbire trebuia să oculteze un adevăr, iar tagiul „sicissime” să sublinieze caracterul său mutabil. Etc., etc.

Trebuie însă spus din capul locului că această cultură în spiritul - și adesea în litera esotermului masonic, - depășește caracterul ludic

(vizibil, de pildă, în cazul „pahucilor” lui Urmuz) și se apropie, în datele sale esențiale, de amatorismul lojelor din Masoneria neregularizată. Și ar fi greu de crezut faptul că cei doi frați Bibescu, serioși diplomați de carieră și masoni de grad înalt, provenind, în plus, dintr-o veche familie de masoni care va da, o generație mai târziu, chiar un Mare Maestru al Masoneriei Române: pe prințul Gheorghe Bibescu, să se preteze la vulgarizarea nobilei lor apartenențe la aceasta străveche fraternitate. În plus, orice vulgarizare ar fi fost drastic pedepsită în conformitate cu reglementările interne ale Masoneriei regulate. Mai degrabă, dat fiind starea maladivă și caracterul dificil și exclusivist al solitarului romancier, cei doi masoni români, opinăm noi, au creat special pentru acesta o lojă neregulată, ca un nobil semn al profundei lor prietenii.

De altfel, din subiacenta textului proustian răzbat până la noi voci auctoriale ce trădează un partizan și un interes deosebit în chestiunea masonică: „Ah! îmi spuse el (Saint-Loup, personajul sub care e disimulat Fenelon - n.n.), maiorul Duroc, profesorul de istorie militară despre care ți-am vorbit, este, se pare, adept înflăcărat al ideilor noastre, de altfel, atitudinea contrarie m-ar fi mirat, pentru că nu numai că este înzestrat cu o inteligență sublimă, dar este radical-socialist și francmason”.

Ne-am oprit la acest exemplu, nicidecum singurul, din *Guermantes*, pentru a atrage încă o dată atenția asupra unui volum în care magia numelor și a semnelor reliefează, cum vom vedea, mai mult ca oriunde, la Proust, principiul hermetic *nomen aique omen* (nume și totodată semn), regula de aur a simbolismului masonic. Dar nu numai magia cuvintelor a putut veni prin intermediul fraților Bibescu dinspre esoterismul masonic, ci și, de exemplu, pasiunea lui Proust pentru simbolismul catedralilor, domeniul în care Emanuel Bibescu s-a dovedit nu doar un cunoscător, ci un erudit. În plus, întreaga lucrare masonică stă sub semnul călătoriei unui nostalgic „timp pierdut”, relieva umanității edenice care se cere într-un mod imperativ regăsită și retrăită în Templul universal.

Considerat doar „o carte despre snobism”, *Guermantes* este, din perspectiva noilor deschideri la care ne îndeamnă corespondența autorului cu frații Bibescu, un roman eminentemente inițiat, în sens misteric chiar, un disimulat jurnal al unei labirintice apropieri prin saloanele pariziene de misterul unui *nume* care se reliefează totodată ca *semn*. Căci *Guermantes* nu este doar numele unui ținut mirific care a înflăcărat cândva imaginația copilului Proust (cum se înțelege erede), ci și un semn sub care se îmbracă polisemic misterul masonic.

Demonstrația noastră pornește de la o listă alcătuită de Proust în august 1905 pentru prietenul său Anton Bibescu („mon petit Antoine”), listă ce cuprinde nume de familii nobile care se stinseseră din lipsă de urmași. *Arhondologia* aceasta pe care romancierul Proust o va folosi adeseori, cuprindea și familia Lusignan, celebră printr-o legendă de blazon ce intrase și în romanul lui Jean d'Arras, *Mélusine* (1387). Or, în *Le Côté de Guermantes II*, ducele de Guermantes afirmă că familia sa, obiectul obsesiilor naratorului, s-ar trage din această veche familie Lusignan. Ce se știe mai puțin este faptul că întemeietorul acestei nobile familii, așa cum o mărturiseau arnoarile și legenda de blazon povestită de Jean d'Arras, era

zâna Mélusine, o etimologie populară vorbind chiar despre proveniența numelui zânei din coruperea sintagmei „Mere Lusignan”. Întruchipată cu corp de fecioară și coadă de reptilă, *melusina* a ajuns să reprezinte în iconografia alchimică „spiritul lui Mercur” și „esența Arcei Regale” grație preluării de către Paracelsus și a echivalărilor ei din romanul hermetic *Le songe de Poliphile* (1600). *Mélusine*, ca un simbol al metamorfozei adeptului, va fi recuperată de Masonerie, în imageria căreia intră după 1888 pentru a figura aici alături de Pelican (simbolul sacrificiului cristic) cel de-al șaptelea grad din ritual francez, cel de Cavalier Rozierucian.

La frumoasa zână care se transformă în șarpe ascunsă în conotațiile numelui ducese de Guermantes, Proust face dese trimiteri, de genul: „Uneori, ascunsă în adâncul numelui său, zâna se transformă după bunul plac al vieții imaginației noastre care o hrănește; astfel că atmosfera prin care doamna de Guermantes exista în mine, după ce nu fusese ani de-a rândul nimic altceva decât reflexul sticlei unei lanterne magice și al unui vitraliu de biserică, începea să-și piardă culorile, când cu totul alte vise o îmbibară cu spumoasa umezcală a torentelor”.

În *prima linie* a sensului scriptural din *Guermantes* stă, așadar, o himeră și căutarea ei. Ea apare continuu dublată printr-o punere în abisal de un ilustru blazon ce iradiază forța hipnotică a misterului masonic. Iar ca orice himeră, apropierea poate însemna uneori dezamăgire, căci „zâna - spune Proust - pierd dacă ne apropiem de persoana reală căreia îi corespunde numele ei (...), zâna poate să renască dacă ne îndepărtăm de persoană; dar dacă rămănem în preajma ei, zâna moare definitiv și o dată cu ea și numele, ca acca familie de Lusignan care trebuia să se stingă în ziua când avea să dispară zâna *Mélusine*”. Același lucru se întâmplă cu aura de mit și mister a Lojei masonice atunci când, o spune un adagiul masonic, cauți aici un scop, când de fapt trebuie să găsești doar un mijloc.

Acastă *mise-en-abîme* a misterului masonic continuă în *Guermantes* cu exhibarea aproape idolatră a monogramei acestei familii ducale, „un G purpuriu sub o coroană ducală”, care trimite la simbolul consacrat al Francmasoneriei: enigmatică literă G acoperită de ramuri de acacia.

Dincolo însă, de jocul mai mult sau mai puțin serios de-a misterul masonic din Loja neregulată a celor patru prieteni, se mai cere subliniată importanta contribuție a prințului Anton Bibescu la publicarea celor 1400 de pagini cât numără manuscrisul lui Proust în 1913. Prin relațiile sale oculte, românul a făcut ca uriașul manuscris să ajungă în mâna tuturor editorilor importanți din Paris (Fasquelle, Copeau, Schlumberger, Galimard) și chiar a lui André Gide. Se știe acum faptul că Gide, fără a desface voluminosul manuscris, și-a dat un aviz negativ, hotărâtor însă pentru ca Proust să fie refuzat de toate editurile pariziene importante. Când însă primul volum, *Du côté de chez Swann*, apărea pe cheltuiala autorului și cu largul concurs al familiei Bibescu, la obscura editură Grasset, Gide va recunoaște și va clama printre cei dintâi geniul autorului. Un geniu trecut și prin albanoul incandescent al unei prietenii care, spre deosebire de devenirea masonică a lui Proust, a fost cu adevărat desăvârșită.

„CEL MAI CUMPLIT LUCRU ESTE SĂ MORI ÎN VIAȚĂ...”

Marius Tupan: În ultimii ani ai publicat foarte mult. Se poate chiar vorbi de o explozie editorială. Ai luat și două premii literare. Ce înseamnă pentru tine aceste realizări?

Dan Stanca: Nu știu dacă e vorba de o explozie. Cum am mai avut prilejul să spun, eu nu am scris acum toate aceste cărți care au apărut în ultimii doi ani. Le-am scris încă din anii '80. În acei ani eu nu puteam să public un rând. Adică făceam tot felul de încercări dar, de fiecare dată, eşuam. Mă duceam pe la diferite reviste, mă întâlneam cu oameni care-mi promiteau că mă ajută ca să public și eu un rând, deși pe de altă parte îmi dădeam seama că e vorba numai și numai de iluzie. Numai ca sărbătoarea debutului este într-adevăr sacră. Conține un sămbure de sacralitate care nu poate fi în nici un fel pervertit de viitoarea blazare și de viitorul dezgust. Cam aceasta ar fi problema. Debutul pentru orice autor fie genial, fie mediocru, cu un destin apoi mare în literatură sau care chiar după debut cade într-o tăcere de unde nu-l mai salvează nimic, deci pentru orice autor și indiferent de calitatea textului prin care debutează, debutul este un fel de coborâre a cerului pe pământ sau o ieșire a inimii din tine care vrea să cucerească cerul. Debutul meu a fost - dacă nu mă înșel - în vara lui '86 în paginile SLAST-ului. Există acolo o rubrică, „cenaclu prin corespondență”, și, grație lui Alex Ștefănescu, care-mi reținuse câteva pagini dintr-o povestire mai lungă am reușit și eu să mă mândresc că uite dom'le, public ceva. Pe atunci la SLAST lucra Constantin Sorescu care m-a cam luat peste picior spunându-mi: „Ce, Stanca? Asta e primul tău text pe care-l publici? Nu-i așa?” Da, era primul, aveam 30 de ani, mi se părea că vârsta aceasta e matusalemică și mi-era îngrozitor de rușine de anii mei, - nu mai spun ce rușine mi-e acum când am trecut de patruzeci - iar acel debut pe care eu îl consideram întârziat, deși mă bucuram enorm, pe de altă parte mă și făcea să mă simt ridicol, exact ca un cavaler bătrân care se însoară după 50 de ani, ceva de felul ăsta mă înțelegeam. Eram, deci, în 1986, în țară voietul demolărilor nu mai contenea, optzeciștii, din a căror generație făceam parte, aveau deja cărți, erau premiați, eu, cu chiuu cu vai, reușeam să public o coloană de revistă. Sentimentul, deci, era destul de contradictoriu și felul oarecum batjocoritor în care m-a abordat atunci Constantin Sorescu mi-a rămas mult timp întipărit în memorie. Să-ți spun însă și titlul aceluia text: **Sfârșit aparent.** Îmi vine acum să râd. Mai bine l-aș fi numit **Început aparent** fiindcă totul e aparență și eu cât trec anii fără a te înțelegeți neapărat, fără a câștiga în maturitate etc. etc. Înțelegi ce dulce și ce amară e oboseala și că numai această lecție a aparenței și iluziei e singura care te absolvă de toate greșelile. Când văd, bunăoară, persoane foarte în vârstă, octogenare sau chiar mai mult, care sunt foarte sprintene și au și o judecată sprintenă - iertată fie-mi ironia - mi se face cumva milă de ei, deși din alt punct de vedere îi invidiez. Dar ce să-ți mai spun... Sfârșitul

acela aparent nu a fost numai aparență. Oricum, pe vremea aceea în vara lui 1986 scrisesem deja două romane (*Ultima biserică* și *Vântul sau șipătul altuia*) un volum sau două de povestiri (*Păsărea plânsului* și *A doua zi după moarte*), aveam pare-mi-se și un volum de versuri (*Rana ca o casă*) din care acum public cu multă prudență și parcimonie

câteva eșantioane, cum am făcut și în *Luceafărul*, în *Vatra*, în *Euphorion*, dar evident nu contează ce scrisesem eu până atunci, contează, dragă Marius Tupan, dacă ești sau nu ești viu...

M.T.: Adică? Ce vrei să spui?

D.S.: Păi, cred că-ți dai seama. De ce mă întrebi sau o faci așa ca să pară interviul mai atrăgător? Cel mai rău lucru pe lumea asta, care, după părerea mea, nu poate fi decât efectul unui blestem, este acela de-a muri în viață, de-a ajunge un cadavru viu. Acest lucru mă sperie cel mai tare. Moartea în viață este cel mai cumplit lucru. Pe de altă parte, toate tradițiile de înaltă spiritualitate și cu un pronunțat caracter ascetic scot în evidență acest fapt: că adevăratul spiritual sau, dacă vrei, sfânt, este mort pentru lumea aceasta. De aici termenul care pe mine m-a preocupat mult timp, ani întregi: **jivan-mukti**. Adică, eliberatorul din viață. A fi eliberat din viață, de toate condiționările, a nu mai depinde de nici o conjunctură înseamnă cu adevărat să fii liber și nu libertatea celui care este aruncat în pustiu, ci adevărata libertate spirituală când ai devenit un locuitor al cerului și trăiești în ochii lui Dumnezeu. Dar, după părerea mea, și nu numai a mea, așa ceva acum, aici, în spațiul nostru de civilizație, fie el și creștin-ortodox nu mai este posibil. Probabil în Orient, în infinita Indie, unde oamenii comunică extraordinar cu celelalte regnuri, să mai fie posibil. Aici însă nu și, cu cât intrăm mai mult în Europa cu atât această realizare devine mai îndepărtată de posibilitățile noastre. E clar? Dar să mă întorc

la ce spuneam: cel mai cumplit e să mori în viață. Moartea ca formă de robotizare. Fac o paranteză: m-am întâlnit anul trecut cu un prieten plecat în Germania de mulți ani. Am fost colegi de liceu, am stat în aceeași bancă, am jucat fotbal, el n-a intrat la facultate imediat după liceu, a plecat în armată taman la Caracal de unde a fost transferat la Ploiești fiindcă reușise să seducă pe fata unui colonel care i-a aranjat acest transfer, dar tot binele spre... rău! Într-o dimineață de ianuarie a lui '75 sau '76 - nu mai îmi aduc aminte exact - intrând în cancelarie - era furios - și vrând să dea drumul la foc nu a simțit mirosul de gaze. A fost o explozie îngrozitoare care l-ar fi omorât dacă nu ar fi fost îmbrăcat foarte gros, în veston militar, închis la copci etc. S-a ales cu niște arsuri groaznice, a stat nu știu cât timp internat în Spitalul Militar, dar până la urmă a reușit să intre la Drept și a mai și plecat în Germania. Întors acum în țară mi-a spus un lucru pe care n-o să-l uit niciodată cât oi trăi și de care iarăși o să mă apăr tot cât oi trăi: am robotizat". A realizat multe acolo, München, dar mărturisirea lui cea mai importantă este aceasta: „m-am robotizat”. De așa ceva mă tem îngrozitor. Europa Occidentală, dacă a realizat câte a realizat, lucrul a fost posibil deoarece condiția de mecanism a eclipsat-o pe aceea de-a rămâne om. Si ce înseamnă să fii om? Foarte simplu: să nu mori în viață, să nu ajungi un cadavru viu. Acum să nu mă înțelegi greșit. Europa Occidentală nu este un cadavru viu, Doamne ferește, dar o anumită civilizație care se bizuie pe valori materiale, care a atins un nivel atât de înalt de prosperitate și de eficiență are în ea măcar câteva libere rigidizate care sugerează moartea. În fine, dar cred că vorbesc prea mult.

M.T.: Ai atins în ce ai spus până acum domeniul religiosului. Cât te marchează el?

D.S.: Din păcate, nu sunt o persoană credincioasă în sensul clasic al cuvântului. Apăr însă spiritualitatea cu o vehemență care mă pune de multe ori într-o situație ridicolă. Adică sunt credincios și sunt alături de principiile spirituale atunci când scriu. Mă enervează toți acei „naivi” care elogiază și se simt foarte atașați de lumea modernă. Detest această lume căreia îi aparțin la urma urmei și detestând-o mă detest și pe mine fiindcă plătesc un preț mult prea mare pentru a fi integrat în ea. Aceasta-i problema! Așadar, vocația mea spirituală se exprimă în scris. Când mă aflu la masa de lucru - masă care nu este într-o cameră, ci în bucătărie fiindcă am niște vecini groaznici care mă deranjează și, din cauza lor, m-am cam refugiat la bucătărie - atunci îl slujesc pe Dumnezeu. Sună cam prețios ce spun, dar asta e: scrisul este o slujire, este o formă înaltă de vasalitate și nu de rebeliune. Adică te revolți pe această lume infectă, pe tot ceea ce vezi în jurul tău și nu suporti oameni, situații etc., dar în fața lui Dumnezeu ești cel mai supus. Mă înțelegi? A te revolta împotriva divinității este cea mai mare prostie iar preținșii autori care hulesc numele Domnului, care vor prin aceasta să fie interesați, teribiliști, liberi etc., etc. sunt cei mai mari cretini. Da, țara și-o poți nega, poți scuipa pe mormintele eroilor și ale strămoșilor dar nu poți să scuipi o icoană, nu poți să tragi cu gloanțe în cer. Știi exemplul acelor arcaș din spita nimrodiană care au tras cu săgeți în cer și de acolo, după un anumit interval de timp, a început să plouă cu sânge. Da, e sânge. Bineînțeles, mitul trebuie citit simbolic dar simbolic nu înseamnă figurat, alegoric. Simbolic înseamnă, până la urmă, foarte

concret. Realitățile mișce luate la propriu. Nu e vulgarizare ce fac acum, să fie clar. Dar mai pune-mi o întrebare că am obosit.

M.T.: Nu știi ce să te mai întreb. Te simți mai apropiat de proză, eseu, critică? Te întreb fiindcă tu ai publicat cam în toate domeniile...

D.S.: Până la urmă de proză, evident, deși, repet, nu știu în ce măsură sunt prozator. Am publicat vreo șase romane, mai am și alte proiecte, tot ce spui pare grafomanie, dar repet ce acest prilej: niciodată nu am scris în sensul că m-am silit să scriu, am scris numai fiindcă am avut ceva de spus. Garanția aceasta a autenticității nu poate fi în nici un fel trucată. Miști pe toată lumea, dar pe tine e mai greu să te miști fiindcă dacă ai ajuns să te miști pe tine și să nici nu-ți mai dai seama de asta, e grav de tot, atunci - iarăși! - se poate spune că ai murit în viață. Am scris, deci, multă proză, dar nu cred că sunt prozator. Un prieten, Radu Voinescu, mi-a spus: tu scrii proză, dar cred că principalele calități ale literaturii tale sunt acelea de eseist și de dramaturg, adică puterea ecucativă și forța dialogului, a conflictului exprimat prin dialog, sunt acele trăsături care te evidențiază. Cred că are dreptate. Numai că - aici e ironia! - eseu și teatrul bine îmbinate și contopite, dacă intră într-un cadru de roman, nu-și mai servesc propria natură, ci devin instrumente ale prozei. Fiindcă proza e ca marea - nu știu cine făcea comparația asta cam banală - o iei în pumn, nu are culoare, dar când o privești de la distanță are toate culorile posibile și imposibile. Proza e incoloră, dar ea să atingă acest grad inefabil trebuie să topească în ea calitățile

or genuri literare. De aceea prozatorul e scriitorul total fiindcă nu are încotro și trebuie să fie și poet, și eseist, și dramaturg, și ziarist. Dacă ai aceste trăsături, atunci nu-ți mai rămâne decât să știi să spui o poveste. Dar asta-i cel mai greu lucru până la urmă. Cum să povestești? Aici ai nevoie de ritm, să susții tema, să nu încâlcești firul epic, să ai grijă să nu se rupă, sunt multe, multe cerințe pentru a pune o proză la un anumit nivel și în același timp să nu fie deloc plicticoasă. Să fii și metafizician, dar să și crezi tensiune, suspans vrednice de roman polițist, cam asta-i problema. De aici superioritatea literaturii lui Dostoievski. Marile sale romane de sute și sute de pagini se parcurg cu ușurința cu care citești în roman polițist. Totuși, nu treci prin ele ca găscă prin apă. Este extraordinar cum acest autor a putut să suprapună miza intelectuală și tensiunea epică. De aceea, autorii contemporani, mai ales post-moderni, care nu au un talent uluitor, așa cum are Mircea Cărtărescu, deci autorii care nu sunt talentați la fel ca asemenea nivel scriu extrem de plicticos. Pe o parte nu prea au ce spune, miza intelectuală e minimă, talentul scrierii nu există, în consecință, proza lor e căzută, chinuită, va veni de capul ei. M-am bucurat enorm când am văzut că un autor ca Andre Makine a primit Premiul Nobel și deci o consacrare uriașă. Romanul lui, Testamentul francez, este cea mai bună dovadă de proză adevărată, proza unui autor care nu vrea să moară în viață, exact ce spuneam la începutul acestei discuții. Toți autorii care provin din școala lui Claude Simon

sunt morți în viață. Când te concentrezi pe detaliu, nu poți face literatură mare decât cu o singură condiție: să fii extrem de talentat și scrisul tău să fie un spectacol în sine. Eu am rezerve și față de acest talent abundent care eșuează în calofilie, manierism, dar măcar aici e o știință a scrisului excepțională. Dar câți dintre noi sunt cu adevărat talentați? Câți dintre noi sunt meseriași în sensul adevărat al cuvântului. Să nu se bâlbâie, să scrie sigur și luxuriant, să nu fie reci dar nici foarte calzi, să realizeze o proză ireproșabilă, din care să nu poți scoate o virgulă, câți? Foarte puțini! Sunt convins că nu voi ajunge niciodată la o asemenea perfecțiune și acest lucru îmi dă mereu conștiința eșecului fiindcă lumea spre care ne îndreptăm este o lume a profesionalismului desăvârșit și de aceea cine nu va fi capabil să exercite impecabil o anumită profesie, meserie - iar scrisul este una dintre cele mai dure meserii! - va fi repede exclus și va ajunge, mai devreme sau mai târziu, muritor de foame. Că nu va muri de foame asta e partea a doua. Orice om strâns cu ușa, oricât de fraier și de bleg era înainte, este obligat să se descurce. Și se descurcă. Recurge la improvizații, fură, minte, înșală. Noi trăim într-o țară unde profesionalismul adevărat are

dintr-o asemenea lume-careasă vizionarul va fi exclus. Pentru mine vizionarismul este determinant. Lui nu i se poate opune însă decât profesionalismul. Un vizionar poate să se bâlbâie, poate să arate nesiguranță în scrisul său, dar el vede dincolo de vâz. El are o cultură metafizică nu în sens livresc, posedând o intuiție intelectuală care-i permite să intre chiar pe lungimea de undă a profecției. Să nu mă întreb dacă eu fac parte dintr-o asemenea categorie. Sunt departe de mine posibilitățile de-a vedea în sensul pe care l-am definit. Dar uneori mi se pare că în literatura pe care o scriu sunt atinse niște nuclee foarte sensibile. În acel moment, însă, mi se face frică. Mi-e teamă să nu provoc eu anumite lucruri. Adică le-am gândit, le-am încorporat într-un anumit scenariu fantastic iar apoi, într-o formă sau alta, ele vin asupra realității. Să știi că nu e pic de orgoliu sau de infatuare în ce spun acum. Aventura scriitorului este foarte riscantă. Conflictul său cu ambianța poate determina reacții adverse. Ai mereu impresia că precipiți ceva, că accelerezi cursul descendent al lumii fiindcă, din păcate, noi scriitorii, așa cum suntem, eretici, nebuni, nu putem să-l înfrânăm.

M.T.: Cu cine te simți solidar dintre toți colegii de generație și nu numai?

D.S.: În primul rând mă simt apropiat - deși nu am vorbit decât o singură dată - cu un tânăr excepțional care a și publicat în Luceafărul. E vorba de Cristian Bădiliță. Știe atâtea carti cum n-aș putea să învăț în zece vieți. Și nu doar că știe - poate atunci l-aș disprețui - dar cunoștințele sale sunt vii, adevărate, nu s-au anchilozat într-un ghiops al erudiției, mă înțelegi. Apoi mă simt solidar cu un nume faimos și

Când mă aflu la masa de lucru - masă care nu este într-o cameră, ci în bucătărie fiindcă am niște vecini groaznici care mă deranjează și, din cauza lor, m-am cam refugiat la bucătărie, - atunci îl slujesc pe Dumnezeu. Sună cam prețios ce spun, dar asta e: scrisul este o slujire, este o formă înaltă de vasalitate și nu de rebeliune. Adică te revolți pe această lume infectă, pe tot ceea ce vezi în jurul tău și nu suporti oameni, situații etc., dar în fața lui Dumnezeu ești cel mai supus. Mă înțelegi? A te revolta împotriva divinității este cea mai mare prostie iar preținșii autori care hulesc numele Domnului, care vor prin aceasta să fie interesanți, teribiliști, liberi etc., etc. sunt cei mai mari cretini. Da, țara și-o poți nega, poți scuipa pe mormintele eroilor și ale strămoșilor, dar nu poți să scuipi o icoană, nu poți să tragi cu gloanțe în cer.

puțini reprezentanți. Cei mai mulți sunt impostori, palavragii și, din această cauză, cum era și pe timpul comunismului - dar atunci lucrurile stăteau cumva mai clar! - ne înșănim cu minciuni și la rândul nostru secretăm putere de muncă și le mai și place munca.

M.T.: Ție-ți place să muncești?

D.S.: Nu știu ce să-ți răspund. Vreau să fiu absolut sincer cum sper că am fost pe toată durata acestei discuții. Îmi și place, dar uneori mă apucă așa o lehamite încât îmi vine să nu mai fac nimic și chiar îmi spun că e cea mai mare prostie să faci ceva. Din păcate, societatea noastră, încă insuficient maturizată, tolerează asemenea atitudini. Colegul meu îmi spunea: „m-am robotizat”. Adică e un mort în viață. Dar pe de altă parte - vezi cealaltă față a aceleiași probleme - fără muncă, profesionalism, fără respect pentru adevăratul profesionist ne-am dus pe copcă. E greu să decantezi lucrurile. Cert este că mergem spre o lume pe care eu nu o iubesc. În această lume scriitorul ce va scrie cu mâinile tremurând de furie, scriitorul romantic, pasional, nu are ce căuta. Situația aceasta e valabilă de multă vreme, dar abia acum, în anii ce vor veni, ridicolul său va fi cu atât mai accentuat. Nu trebuie să ne facem iluzii. Cu cât se îndesesc rafturile bibliotecilor, cu cât știința de carte sporește, cu atât modelul acesta de scriitor va fi mai deplasat. Cred că dintr-o lume ca aceasta care se va construi în viitoarea sută de ani și care va avea nevoie - culmea! - de viziunile noastre mergând până la jertfă, ei bine, tocmai

controversat al zilelor noastre: Cristian Tudor Popescu. A făcut o carieră extraordinară în presă și, ceea ce e cel mai important, a reușit să nu se uite pe sine. În editorialele sale, pe care unii le adoră și alții le detestă, eu simt acel zbucium autentic al omului care, ca și mine, nu vrea să moară în viață. Apoi e vorba, bineînțeles, de Mircea Cărtărescu, unul dintre cei mai talentați scriitori ai tuturor timpurilor. Eu nu știu cum poate să scrie omul ăsta. Cuvintele lui țes efectiv vălul demiurgic al Mayei. Din lumea criticii două nume, Dan C. Mihăilescu și Alex. Ștefănescu.

Primul, deși m-a considerat mereu cam ciudat, m-a sprijinit publicându-mi toate ciudățeniile în LAI, când mai exista încă LAI Cotidianul, aceasta fiindcă voia să aibă o privire vastă asupra literaturii, nu numai din interiorul textului, al doilea din dorința de-a cunoaște în amănunțime toată literatura română contemporană în vederea aceluia proiect de istorie literară, a avut răbdarea să-mi citească niște cărți văzând în ele ce e etern și nu ce e perisabil. Nu în ultimul rând rămâne Horia Patapievici împotriva căruia am scris un articol acum patru ani. El, însă, nu s-a supărat pe mine, înțelegând că nu am nimic cu persoana lui de care mă simt foarte apropiat - fiindcă ești apropiat întotdeauna de cei la care te raportezi -, ci cu anumite idei pe care de fapt nici el nu le aprobă în totalitate. Dar e cazul să mă opresc, nu crezi?

M.T.: Îți mulțumesc.

Interviu realizat de Marius Tupan

ștefan ion ghilimescu

Hypos

De sânger mai azi puncam în arc eroic
nuia lucioasă, cosița-ntunecată în lemnul
lui de taină tăia adânc sub coajă
vlaga-n lemnul lână se primenea
precum în coastă Eva pas întinde
spre legănarea din'ceput
tot valul în care ochiul din adânc înoată.
băieții-n fumul acelei ore aleargă iată-n
fierărie
țipătul lor bicisnic pe ilău harapu' înnoadă
și focul drugii înroșesc în slava dreaptă
spre pasărea de foc din carte ațintind
săgeți.
din joacă uguitul turturelei deprins e
în urechi și ploapa peste trupul nost'
a tras. se săvârșește-n amintire
zvâcnind un înger
și cântul lin al piscoiului și hymnul
Meluzinei
din valuri multe
poate vom regăsi penata umbră cum pe
obraz
adie, adie!
mai jos la râu, grădina e păzită-n azalec
movă
un gând funest corola mai tânguic-n
horbote
mirt dulce adie în extază și rod e
pentru smochinul cu mijloc cast cuprins cu
lacăt.
fructul în ram rămâne să viseze
la propriul anotimp
pe cheluiala noastră poate întârzie acuma
viitorul e-n ficțiune. îndărătul acestui
batist brodat se lustruie încă perla roză
fascinația unică a verbului - o inițiativă
a polului alternativ. înțeleg târziu efectul
pedepsitor în pliuul lui de nuntă
un izvor ca un licăr în zăpadă blând
șopotind peste mușchiul beat
în lărie încă sufletul cheamă
clopotul frăției; închipuirea de gheață
din grădinile sticloase - avântul inimii
cucernice
de strană îngerul apropiat -
măinile pure ale iernii ca o orgă
a mestecenilor desfac din mecanismul
trufaș
oglinzile anilor nelocuiți, acvila
singuratică
în zbor razant lăptura de zinc o sparge
buzele de piatră se întredeschid când
vântul prididește caliciul nălbilor.
sfânt acoperământ casa sihastrului
nu ostenește în rugă
ca o mușcată pală gura lipită de geamul
tăios
desface coloane din aburul tămâiei. scara
îngerilor limpid odor e-n gândul meu o
poartă!
Domnul pășește spre noi - cântecele sale
binecuvântă înăuntru chilia versului.

Calea apofatică

Gol e flautul astăzi de cântec, bonita,
oh, cât invidiază ochiu-mi urma
sandalei frumosului tău logodnic
iertare, nu doară cu vorbe aș vrea să-ți
slujesc
dar cum poate răzvrătitul, păcătosul
prețul lui să afle altcum -
arată-mi calea, mai desăvârșit se vede
în cărțile tale suspinul trandafirului
pe care l-a prins dezvelit bruma groasă.
suflarca toamnei târzii pe pleoapa lui
picură perle. mai presus de voința mea
se face iarnă, îndărătul bastionului
casa porumbeilor învăluită e-n rușine.
fălfăie-n uitare unda argintie
a păunului venusian. Orb în peșteră de ce
aș mai urma nimfa? bolnav chiar și trupul
copilăros al cântărețului se scufundă
în limpezimea curată a sihăstricii. văpaia
miczului de granată întemnițată e între
ziduri inexpugnabile
pe paic umede sufletul aiurează-n suspin.
e un preț aici, presimt legea, adă-mi semn
dezleagă-mă, o, mărite,
simt ferăstrăul cum roade în tâmpla mea
soarta a înmulțit gardienii întunericului
culegătorul voburilor toate nimic este -
doar mărăcini-s vie călăuză
trandafirul dezvelit de bruma groasă
desăvârșit ești, Doamne!

Proză

Asiați exoftalmici cu ghirlande de lalele
daliniene
goi până la burice, acoperindu-și
mădularul
cu piei de hienă, în sticlă de umede focuri
femei
strânse sălbatic în fierul centurii goneau pe
cai subțiri
ca gândul de frumoși, desemnau urmărind
perspectiva
buclei revărsată pe coapse. lumina
metalică a
frunzei de laur pe toate grăbind cearcă în
subțirimea foiței de biblie ideograma de
plumb, alte
orânduicli în alte rânduri din șiruri
amânate
șirim...
o, dar prea adesea edecarii din pupilă au
ascuns
influxul acesta între coperțile catchismului
au prefirat în alte vicți fardul fluturilor
secerări
de molime, prea adesea au clătinat
adăpostul
paserii însingurate de frig, au jefuit
asemenia iubirea
oriunde au înălțat spânzurătoarea -
ștreangul visului -
copoii degrabă știind să ia urma sudorii
amușină căldura
animalului sorbind cu nesăț ape de cocleli

amarnice -
prin grădini de ambră telali tocniți
fură poama, bat cu prăjina plantațiile moi
de țirși, le culcă-n icburile seci ale rigorii.
într-acei
ascunziș Lola își aranja conciuul, rodea în
pantaloni pescărești
pistilul lung al florii de glicina ninfeta
desfăcându-și picioarele în soare -
cumințenia pământului
bunăoară ea un foarfece nu bănuia puterea
ceanurii
cusută în gulerul tunicii lui Céline,
inconștientă
își trăgea peste cap gutaperca fără de rost
lăsând
mustățile pe care i le croise Picabia, ci
numai kirikiki
în scorbură împușca soldații, uite aș
baletul! asta e
un foșnet de tâmplă pe scândură
rostogolindu-se, călăul
nu va întârzia să-și scoată și el cagula
bonita în bucătărie înfundă în cuptor mere
roșii cum
notează scribul - frumos pe masă plutea,
că nu făcuse
în viața ei clătite fiecare înălțare a
golemului
are cum se vede un negru care sugrumă
leul puchinos
un chiriaș ce se roagă pentru limba
pierdută, un
castrati să ajute filozoful de împinge cu
tacul
globulele de barbură sub perină muzical -
toate cuprinzând la hotarul terfelogor
intarsiile
mesei cavalercești.
ce fericit trebuie să fii, serenissime, când
îți dai seama
că sufletul e simplă poțiune de otravă,
dulceață a stilului
pierzanie în lăcășurile Etniei, un cuțit de
purpuri
menit macstrului în veac să înțepe - agonia
lui
ca o palpăire a ficțiunii, ca un spasm -
ideea pură..
și iată Lolita respiră elogios pe umărul
nostru
papagal guraliv, explicația ei pentru Iosif
e-n necredință mai scumpă
oho, bonita, ai de la înger dară înșcris să
treci prin
focul bucuriei himenale, în toate celelalte
nopti
rânduită ești altor socotințe ale polipulu
orb
din cer în mărăcinișuri steaua ta va fulgera
Capul Verde
din ne iubire virtutea zidită în pereți
luntrei de pergamente
cu trosnet lovi-va; lavă încinsă zvâcnind în
mare
când plebec îți vei fi închis ochii de dor.

DESPRE DICTIONARUL DERIVAȚIONAL

de MARIANA PLOAE-HANGANU

În ultimii ani s-a constatat o adevărată "inflație" de dicționare, atât în ceea ce privește numărul lor cât și al profilului și a tematicii abordate. Ca și cum aceasta ar avea un efect stimulator, universitățile de pe mapamond nu ezită în a prezenta alte și alte tipuri de dicționare, unele dintre acestea de un real folos lingvistic, dar mai ales limbajului contemporan. Un astfel de dicționar este și dicționarul derivațional al cărui proiect a fost lansat cu un an în urmă la Universitatea din Lille, Franța, în cadrul laboratorului de cercetare URA-SILEX.

Dicționarul derivațional are în vedere cuvintele complexe din limbajele contemporane; este vorba, prin urmare, de un dicționar al cuvintelor, denumite în general *nou formate*, fie că sunt ele obținute prin procedul derivării sau al compunerii. Un astfel de dicționar are ca obiectiv, într-o logică lingvistică și nu în mod prioritar într-o logică lexicografică, să enumere și să asocieze toate structurile morfologice cu interpretările semantice posibile cuvintelor nou formate. Acest tip de dicționar ar trebui să fie, în viziunea autorilor proiectului, aplicarea și verificarea experimentală a unei gramatici a cuvintelor nou formate, cele două lucrări, gramatica și dicționarul, fiind lucrări complementare și interactive.

Principiul de bază al unui astfel de dicționar este principiul de asociativitate, ceea ce vrea să spună că unei pluralități de structuri îi corespunde în mod biunivoc o pluralitate de interpretări. Altfel spus, dacă există o omonimie structurală, adică dacă una și aceeași formă acoperă mai multe structuri morfologice, atunci există, în mod obligatoriu, polisemie și, reciproc, dacă există polisemie ireductibilă, adică dacă una și aceeași formă derivată primește mai multe interpretări semantice care nu sunt derivabile între ele, atunci există, în mod obligatoriu, omonimie structurală.

Specificul unui cuvânt nou format față de un cuvânt neformat rezultă din faptul că interpretarea semantică a primului cuvânt este compozițională prin raport la structura lui internă. De exemplu, diferența între statutul lingvistic al cuvântului *antialcoolic* și cel al cuvântului *antimoniu* se bazează pe faptul că definiția primului este dedusă direct din organizarea constituenților într-una din structurile morfologice ale acestui cuvânt: *anti-alcool-ic*, în timp ce sensul cuvântului *antimoniu* nu poate fi dedus din constituenții *anti-* și *constituientul inexistent în limbă, moniu*. Această descriere derivațională a unei limbi dă socoteală de tipurile de asociații între structurile morfologice și interpretările semantice ale cuvintelor nou formate dintr-o limbă. Morfologia dintr-o astfel de descriere este deci asociativă, adică, în virtutea principiului asociativ, regulile de formare ale cuvintelor creează simultan structura morfologică și interpretarea semantică predictivă pentru cuvintele nou formate. O astfel de descriere depășește ceea ce în mod normal se numește *lexic convențional*, adică cuvinte și sensuri atestate, având în vedere și o posibilă descriere a lexicului derivațional format din cuvinte și sensuri posibile, în funcție de regulile de formare ale cuvintelor dintr-o limbă.

Importanța majoră a unui astfel de dicționar este că prin el sunt create regulile de incorporare ale noilor împrumuturi, masive în ultima vreme în orice limbă, păstrându-se specificitatea limbii respective, explorând în același timp toate sursele care pot fi asociate tuturor structurilor morfologice reperabile în formele respective.

bujor nedelcovici

PELERIN AL ABSOLUTULUI

19 octombrie 1992

* Sensul valorilor morale și ideale.

Înainte - în viziunea socratică - mă întrebam: "Ce este Binele? Ce este Adevărul? Ce este Frumosul? De unde vine Răul"? De la un timp încerc să aflu - într-o viziune genealogică -: "Cine spune ce este Binele, Adevărul, Frumosul sau Răul?" De curând, mi-am propus o "reevaluare a propriilor mele evaluări", o analiză simptomatică a unui anumit tip de om, a unei atitudini față de viață și a unei anumite psihologii umane. Încerc să știu cine este la originea fenomenelor analizate și ce vrea cel care vrea? Care îi este scopul - ținta - ascunsă în cuvinte și fapte și ce mijloace folosește pentru realizarea scopului?

Trecând prin *Ce, Cine, Care* aflăm explicația sensului valorilor morale și ideale. Ne apropiem de realitate așa cum este, renunșăm la idolii morali și ideali și reușim să înfruntăm viața în toată violența și cruzimea ei.

22 octombrie 1992

* Despre mentalitate - lat. *mentalis, mentis*.

Ansamblu de credințe și cutume spirituale individuale și colective; modalitate de a gândi, raționa, acționa și reacționa.

Mentalitatea primitivă: insensibilă la procesele raționale, este dominată de instincte ancestrale, prejudecăți, reacții afective, epidermice, sentimentale și pasionale.

Mentalitatea modernă (tragică): rațională, lucidă, critică, curajoasă.

Cei care au avut un Montaigne, Montesquieu, Fénelon, Bossuet, Descartes sau Pascal au depășit mentalitatea primitivă - nostalgică - în favoarea celei raționale, tragice și care obligă la o opțiune.

Mentalitatea elevată: ieșirea din pasiuni, dualitate, conflict (Binele subtil nu înfruntă direct Răul, îl depășește trecând peste el eliminându-l); evitarea simulacrului generalizat, găsirea ironiei, comicului, grotescului, înțelepciunii, seninătății; surâsul detașat și impasibil; clipa în care rădem de tot ce am suferit...

26 octombrie 1992

* Publicarea romanului: *Le matin d'un miracle*: telefoane de la editură, de la serviciul de presă, radio, întâlniri cu jurnaliștii, prezentări în librării... Emoția este atenuată de timpul care a trecut de când am scris această carte: doi-trei ani. S-a despărțit puțin de mine și parcă am uitat-o... Și totuși! Bucuria îmi învadează uneori sufletul! Am pentru ce trăi câteva luni...

* Ieșirea din exil.

Primul exil interior: doisprezece ani trimis la "munca de jos pentru reeducare" după terminarea facultății și după ce tatăl meu a fost arestat.

Al doilea exil interior: publicarea unor cărți, interzicerea și cenzurarea altora (inclusiv un film), efortul de a nu ceda presiunii istoriei și terorii spirituale.

Al treilea exil: exilul exterior - 1987. Plecarea (Fuga din Egipt) din țară, la vârsta de 50 de ani.

Al patrulea exil exterior: conștiința că voi rămâne definitiv în exil și niciodată nu o să trăiesc ziua "repatrierii".

Dostoievski a trăit zece ani într-o închisoare țaristă: patru ani în pușcărie, șase ani "închis în libertate".

Poate acesta este destinul scriitorului, să fie ineluctabil într-un "exil al pelerinului" - Pelerin al absolutului, cum spune Léon Bloy - și în căutarea unui Graal...

"Moi, je ne cherche le port - écrivait Flaubert -, mais la haute mer. Si j'y fais naufrage, je te dispense de deuil".

Cred că a sosit ziua în care nici eu nu mai caut un "port de sosire" și pot să spun: Am ieșit din exil! Sunt liber! Definitiv liber! Condamnat la libertate!

29 octombrie 1992

* Ideea romanului *Îmblânzitorul de lupi*: un gând trăit cu intensitate maximă și extremă voluptate poate să ucidă dar... și să vindece.

Dostoievski îl detesta pe tatăl său care era un tiran brutal, autoritar și deseori îl bătea și îl injura. Dostoievski dorea înconștient moartea tatălui său. La 18 ani, a aflat că tatăl său a fost asasinat de către niște țărani, după ce l-au torturat. Tânărul Dostoievski a avut impresia că este responsabilul moral al crimei comise de alții. Nu i-a dorit el moartea? Este suficientă "retragerea afecțiunii", apariția "gândului ucigaș" și realizarea lui apare imediat. Ne simțim complici cu făptașii. Uneori actele nu depind doar de autorul lor direct și sunt dirijate de legi care ne rămân inexplicabile. Sentimentele țin loc - uneori - de probe. În "Codul penal" se vorbește de intenție, tentativă și acte pregătitoare.

Am avut revelația că ipoteza enunțată și dezvoltată în romanul meu a fost cândva gândită și trăită de tânărul Feodor Mihailovici. O confirmare a unei idei. Romanul este o idee transfigurată cu detalii credibile și reale. Sau o imensă minciună realizată cu mijloace reale și convingătoare. În clipa în care am înțeles toate acestea, am trăit o iluminare-bucurie ce mi-a înflorat sufletul...

ADAOS LA „MEMORIALUL DURERII“

* Literatură documentară - inspirată de ororile petrecute în temnițele comuniste La cunoscut, după 1989, (și cunoaște încă!) o mare dezvoltare, deși numărul impresionant al celor ce au cunoscut și trăit aceste orori este în continuă scădere. Unele dintre aceste memorii și jurnale ale durerii s-au bucurat (și se bucură și acum) de o mare audiență la un public avid de a cunoaște și fața întunecată a lumii. Demne de remarcă, în această ordine de idei, au fost contribuțiile unor Virgil Ierunca - despre Fenomenul Pitești - și, mai aproape de noi, evocările lui Ioan Ioanid din Închisoarea noastră cea de toate zilele, dar și cele ale unor Vlad Georgescu, Teodor Mihadaș ș.a.

Printre cele mai recente lucrări de acest fel se numără și cea cu titlul: *Drumuri în întuneric* (cu subtitlul: *Destine mehedintene: 1945-1964*, Mehedințiul fiind „cu adevărat o zonă în care s-a acționat hotărât pentru răsturnarea regimului comunist“ - p. 224). Cartea e alcătuită din transcrieri după înregistrări-audio, efectuate în anii 1994-1998, realizate de către Dumitru Andreca. Își a întocmit din aceste înregistrări o carte zguduitoare, cuprinzând „mărturiile ale oamenilor trecuți prin temnițele comuniste, cu convingerea că toate acestea reprezintă o pagină de istorie vie, care nu trebuie să se piardă“ (Precizare, p. 3). Cartea este precedată de o

prefață (cu titlul: *Trebuie să se știe*) semnată de către ing. Nicolae Ianoși - președintele A.F.D.P.R. Mehedinți, care afirmă că procesul de comunizare a României „a fost o acțiune gândită și pregătită din timp, de administrația de ocupație a trupelor rusești, după împărțirea Europei la Ialta și Teheran“ (p.7).

* Partea I a cărții cuprinde treisprezece rememorări ale dnmurilor în întuneric, în care sunt evocate metodele bestiale folosite pentru „reeducare“ la Pitești, dar și în alte închisori și lagăre din România, precum cele de la Gherla, Sighet, închisoarea pentru elevi, de la Târgșor, Craiova, Bicz, Onești, Jilava, Periprava etc.

Semnificativ ne pare faptul că aproape toți cei intervievați mărturisesc că ceea ce le-a dat putere să reziste (să supraviețuiască!) în aceste teribile locuri de exterminare a fost „credința în Cel de Sus și încrederea în justiția divină“, dar și „în forța biruitoare a iubirii“, a rugăciunii - și, nu în ultimul rând, *contactul cu poezia* care le-a oferit „șansa“ de a supraviețui moral, spiritual... Evocarea suferințelor îndurate respectă adevărul crud al faptelor trăite, pentru care toți recunosc că ar fi necesar „talentul unui scriitor“ (precum Dante - autorul *Divinei Comedii*) numai acesta putând sugera, prin forța imaginilor, sensul celor îndurate: „Tortura - mărturisește Mihai Buracu, unul dintre cei „reeducați la Pitești“, îmbina toate cele trei forme știute: frica, foamea și frigul“ -

toate constituindu-se în „exerciții de dezumanizare“, exercitate de către „călăi“, precum bine cunoscutul Eugen Turcanu, al cărui tel era metamorfozarea celor aflați sub influența lui în animale lipsite de „cel mai mic sentiment uman“ (pentru un asemenea specimen nemții folosesc expresia: *Geshüllöserman*), unica lor vină fiind doar aceea de a fi fost... „purătorii unei vini universale“. Printre cei menționați a fi trecut prin aceste bolgii dantești sunt menționați Lucian Valea, „un fel de Labiș al acelor ani“ - pe care s-a întâmplat să-l am și eu profesor în anii liceului -, Laurențiu Cemeț (Bobleantă), istoricul Dumitru Berecu, criticul de artă Raoul Șorban, poezii Radu Gyr și Nichifor Crainic, Andrei Ciurunga, Al. Paleologu, Ion Iuga, Ion Dezideriu Sârbu, Al. Ivasiuc, Prelipceanu, Sorin Botez, Al. Zub, Neagoie Popescu-Vâlcea, Al. Constantinescu, Romulus Dianu, N. Balotă și foarte mulți alții a căror prezență a acționat asupra celor întemnițați cu puterea unor modele de comportament, erijându-se în „formatori spirituali“...

* Partea a II-a e consacrată legendelor despre acțiunile unor Trocan M. Nicolae, zis N - Totir Dumitru, Năsărămba Dumitru și alții, iar partea a III-a e rezervată unei *addenda* care include documente referitoare la acțiunea de rezistență anticomunistă din Mehedinți, în perioada 1947-1952. Cartea se încheie cu un avertisment (*Piteștiul după Pitești*) al lui Mihai Buracu asupra satanismelor care ar putea să reînvie.

Semnificația apariției acestei cărți constă în aceea că cei ce o vor citi să facă „tot ce le stă în putință“ pentru ca faptele evocate „să nu mai existe nicicând în istoria acestui neam“ (p. 295). Așa să fie!

* În preajma împlinirii vârstei de cincizeci de ani (pe 16 iunie) și a douăzeci de la debutul editorial, Viorel Dianu propune cititorilor o relectură a povestirilor din primele sale două volume: *Revelație în do minor*, din 1979, și *Apoteoza meșterului*, din 1984, cărora le adaugă alte patru povestiri cenzurate, din cel de-al doilea volum. În afara acestor prime volume de povestiri, Viorel Dianu a mai publicat romanele: *Suplinitorul*, în 1986, *Crucea perpetuă*, în 1995, *Înălțarea*, în 1996 și - un volum de povestiri - *Iubiri alese*, din 1998. S-ar părea că se detașează două etape distincte în evoluția prosastică a lui Viorel Dianu: una inițială (de pregătire) a povestirilor și a doua - cea romanescă.

* Între povestire și roman există deosebiri ce trebuie amintite în prima - ceea ce contează nu este epicul, ci un anume simțământ a ceea ce se cheamă *fortuna labilis*, pe câtă vreme, romanul presupune o intrigă puternică și o motivație psihologică a acțiunii personajelor, bazate atât pe observarea atentă (acel spirit de observație pe care nemții l-au botezat *Geistgegenwart*) a vieții, psihologiei și tipologiilor, cât și pe ficțiune - contingentul trebuind a fi absorbit de către aceasta...

* Asemenea observații se pot verifica și în ceea ce privește proza lui Viorel Dianu (compusă din povestiri și romane). Astfel, primele sale povestiri, din volumul de debut din 1969, reluate și în prezentul volum (*Ochiul Demiurgului*, Editura Semne, 1999), utilizează, ca mod de expunere, cu precădere evocarea subiectivă, (la persoana întâi), a unor evenimente și întâmplări caracteristice, care conțin un grăunte de mister, precum și insolite ciudățenii, prin intersectarea timpului real cu cel imaginar. De pildă, în povestirea liminară (*Fieca lui Iair*) este evocată o întâmplare cu un personaj ciudat prin premonițiile pe care le face cu privire la un timp care - în ochii lui dobânda un înțeles special și un sens unic.

O BINEVENITĂ RELUARE EDITORIALĂ

Naratorul îl surprinde pe un peron de gara, știind că în trenul ce va veni se află Talita, fiica sa, pe care n-a mai văzut-o de doisprezece ani. Trenul intră în stație, dar el nu reușește să se urce, fiind proiectat sub roțile vagonului. În compartiment, naratorul o întâlnește într-adevăr pe aceea pe care o aștepta Iair...

* Alte întâmplări ciudate sunt evocate și în *Risipitorul*, în care personajul principal - pentru a scăpa de zgărelenie - aruncă banii la întâmplare, în speranța că acest lucru nu-l va leza. În *Străinul*, personajul încearcă s-ajungă într-un sat pentru „a se redescoperi, în acest loc necunoscut, omul care se știa că fusese înainte“ - dorind ceea ce potrivit legii necușătoare a ireversibilității nu se mai poate: „să mai profite o dată de timpul de atunci“. Cineva îl conștientizează de faptul că ar fi „omul unei singure dimensiuni“, încercarea sa de evaziune fiind sortită eșecului...

Și celelalte povestiri încearcă să răspundă la unele întrebări existențiale inefabile, prin recurgerea la procedul interferării dintre real și fantastic. Astfel, întrebarea privitoare la esența lumii, din *Audiențe suspendate*, nu-și află „sublima revelație“. O altă povestire se bazează pe o *deformare locală generală* specifică vremurilor, cu sugerarea orbirii existente „în noi“. La fel și *Trenul* - în care pasagerii „se bucură de servicii ireproșabile“ în afară de libertate. Aluzia nu e greu de descifrat!

În schimb, într-o altă povestire (*Vocă din off*), cenzura descoperă aceste aluzii și nu-i dă „hun de publicat“. Alte câteva povestiri - din cel de-al doilea volum - sunt inspirate de viața artistică a teatrului (*Iubire patetică*) sau de

angoasele unui romancier care după publicarea a douăsprezece cărți descoperă că n-ar avea calitățile unui „scriitor adevărat“. Pe tema desertăciunii unei glorii solitare și a jocului dramatic al dedublării e compusă și povestirea *Marce rol*. Cu un implicat caracter etic e scrisă și povestirea *Judecătorul din turn* în care asistăm la pedepsirea răului și răsplătirea binelui. Ultima povestire - cea care a dat titlul celui de-al doilea volum (*Apoteoza meșterului*) reia motivul meșterului din balada *Mănăstirii Ageșului*, tratându-l prosastic, axat pe ideea imposibilității de a mai construi o altă capodoperă, fiindcă a sacrificat totul pentru realizarea uneia. Soția din zid este aceea care-l atenționează asupra acestui fapt esențial al jertfei: „pentru această nouă zidire a ta, ce ți-a mai rămas de jertfit?“

* Constituindu-se în etapă pregătitoare a celor de-a doua etape a evoluției sale, povestirile de început (din cele două volume menționate) atestă la Viorel Dianu, o bună cunoaștere a tainelor creației și meșteșugului scriitoricesc dezvăluind aspecte inefabile ale unor insolite trăiri existențiale, axate pe motive general-umane tratate în modalitatea specifică povestirii - prin îmbinarea echilibrată dintre fantastic și real...

Ceea ce - după opinia mea - justifică reluarea într-o nouă ediție merită a permite o mai judicioasă situare atât în contextul propriei activități prosastice, cât și în cel al prozei contemporane...

EXISTĂ UN POSTMODERNISM ROMÂNESC? (I)

de ADRIAN DINU RACHIERU

Când Leslie A. Fiedler, definind o nouă vârstă a poeziei americane (Școala de la Black Mountain), văzând-o apocaliptică, antirațională, atinsă de o iresponsabilitate veselă și profetică, relansa, alături de alții, conceptul de **postmodernism** nu putea bănui formidabila lui carieră. Dar credința noastră e că postmodernismul nu înseamnă doar o modă.

Afirmația tranșantă, rostită de atâtea voci, că modernismul „s-a terminat” invită la o accepție temporală, preluând sub umbrela noului termen orice vine după modernism. Postmodernismul, după alte păreri, este o prelungire a modernismului și, în joaca noastră conceptuală, ar servi ca termen de periodizare. Așa sunau concluziile simpozionului de la Poznan (2-5 februarie 1994), desfășurat sub genericul **Cultura și timpul transformărilor**. Am intrat într-o civilizație de tip postindustrial, într-o epocă complexă (atât tehnologic cât și spiritual), o epocă a interdependențelor și, în acest context al „măștii mondiale”, postmodernismul ar fi un concept inadecvat și o falsă soluție, cred alții. Directiva acestor ani ar fi **reîntoarcerea spre uman**, implicit o nouă angajare existențială; deci, un nou antropocentrism (1) și, în același timp, o **resemantizare**, asta înseamnă: atitudinea față de actul scrisului, relația cu cititorul (angajat în text), pe fundalul unei noi viziuni asupra lumii.

Discutând această nouă condiție a culturii (îndeosebi, a literaturii) trebuie să o legăm de un alt termen, des invocat și el: cel al crizei. Când, prin anii '80, la orizont (în spațiul nostru cultural) se ivea o altă generație literară, ea exprima, dincolo de noua paradigmă estetică semnând un „nou pact cu realul” (Eugen Simion), - spun unii, azi, în plan politic - o „difuză premoniție a schimbării”. Furia inovatoare și nihilistă, refuzul formelor pure, elanul textualizant, apetitul ironic, recuperator, reciclarea tematică înseamnă și o **trăire pe literatura autoreflexivă**. Sunt schimbabile mutații de sensibilitate și mentalitate, așezând „eul producător” într-un nou tip de raportare față de lume și față de text. Se vorbește despre o poetică a **textistenței** (Mircea Cărtărescu), de o invazie a ludicilor, definind o generație „sintetică”, suspectată chiar de **heseriozitate**. Interesul pentru coneretul existențial merge mână în mână cu apetitul pentru demisificare și deconstrucție, cultivând **ingineria textuală** și stabilind o nouă relație cu cititorul. Față de eul dezangajat al modernismului (Hugo Friedrich), **rebiografizarea** ființei psihologice și sociale care și **redescoperă integralitatea** înseamnă și o reorientare spre viața reală.

Dar conceptul, cum spuneam, în pofida unor voci sceptice, reducându-l la textualism și tratându-l ca un „passe-partout terminologic”, demonetizat chiar înainte de a fi **lămurit** a prins și solicită un efort clarificator.

În primul rând, se impune tentativa de a-l defini sociologic, prin studii tipologice, abandonând amatorismul. Refuzat de unii pe motivul „exteriorității”, invocând - în numele **deficitității** - diferențele de context socio-cultural, ori cerând „aclimatizarea”, **postmodernismul** nu este, de fapt, doar un trend literar. Absolut curios, deși el invită la toleranță, pluralism, permisivitate și a antrenat noi dispute aprinse (un număr special al **Opinelor Critice** a fost dedicat fenomenului). După **Revoluția din decembrie 1989**, în noul context, al pluralismului și democrației,

interesul pentru această dezbatere s-a stins în prima fază. Sufocantele preocupări politice, publicistica „de partid” au confiscat scena și în pofida unor invitații repetate la toleranță, tocmai **intoleranța triumfă**. Intenția noastră este de a relansa dezbaterea asupra acestui concept și de a o așeza pe un solid fundament științific, chiar dacă, firese, în câmpul cultural vor fi reacții de dezaprobare ori, dimpotrivă, ne va întâmpina un acord entuziast de suprafață. Invocând **condiția postmodernă** (Jean François Lyotard, 1979) în sensul „depășirii modernismului” (Luc Ferry), anunțăm de fapt, o schimbare a stării de spirit care înțelege, pe urmele lui Umberto Eco, că trecutul trebuie revizitat cu **ironie dar fără inocență**. Scriitura „controlată”, procesul semiotic transformă scrisul în act traumatizant: iar motivația lui, asortată funcției postmoderne a ironiei, rămâne mecanismul textual.

Ar fi oare exagerat să susținem că Postmodernismul inaugurează o epocă? Dar ar fi nedrept să credem că el se rezumă doar la o retorică. Oricum, termenul a intrat în jargonul critic și a făcut o formidabilă carieră. Discursul critic postmodern, împins spre **neoapocalips** (după G. Graff) ne oferă permisivitate, îndeteminare și nesiguranță; el jonglează abuziv cu un concept cameleonic și folosește o etichetă care, prin larga-i utilizare (în chip de „ambalaj universal”, zice Monica Spiridon; 2, p. 104) ne aruncă în imprecizie. Încât, pe bună dreptate, amuzându-se, amintita exegetă pare a fi de acord că ar fi mai lesnicios să răspundem la întrebarea: **Ce nu este postmodernismul?** Și atunci soluția ar fi să mutăm accentul **dinspre obiect spre perspectiva asupra lui**, tratând Postmodernismul chiar cu mijloacele recomandate: **perspectivismul și relativismul (cognitiv)**. Postmodernismul - conchide Monica Spiridon - „se află în dioptriile noastre” și se desfășoară ca realitate palpabilă tocmai în studiile despre postmodernism (2, p. 128). Să fie, așadar, vorba de o ficțiune culturală? Să avem de-a face cu un **canon perceptiv** care, iată, exercită o „fascinație durabilă” și acuză „nostalgia echidistanței”? Negreșit, constatările de mai sus, chiar însoțite interogativ de echivocul unor răspunsuri nu alungă preocupările teoretizante, ispitite de a face lumină manevrând voluptuos un concept nebulos, dezavuând modelul modernist al totalității. În fond, dacă epoca (în sens etimologic) înseamnă un „răgaz”, atunci epoca noastră, prin bilanțurile amenințate de provizorat și ezitățile cultivate de „noua sensibilitate”, căutând febril un concept „securizant”, își oferă tocmai răgazul decantărilor. Postmodernismul a revenit în Europa „prin rigoșeu” (constată aceeași Monica Spiridon; 2, p. 108) și se dovedește a fi nu doar un hazar cultural ci și o „**utopie întoarsă**”; prin el, văzut ca Eden cultural, hătrânuț nostru continent își descoperă „**copilăria imaginară**”. Anexat prompt în titluri de volume (Irvin Howe, Leslie Fiedler) într-o vreme care nu anunța extraordinara sa carieră, Postmodernismul riscă azi să fie discutat în chip maniheic, folosind două strategii utopice

fundamentale: „**raționalul**” față în față cu „**esteticul**”. Simplificând excesiv și deformând grav, unele voci văd în Postmodernism mai degrabă o **cră a hedonismului**, așezată sub semnul permisivității, sabotând „**principiul rațional**”. În realitate, continuitatea modernism/postmodernism nu poate fi negată câtă vreme ea invocă, inevitabil, un orizont axiologic. Și cu deosebire, în filosofie ea se sprijină pe această încredere în valorile perene, estetica rămânând „un refugiu iluzoriu” în fața raționalității (2, p. 168).

Încât, tentativa de a judeca Postmodernismul raportându-ne la **paradigmele culturale**, „descoperind” modelele poetice românești (ca „**metafore epistemologice**”) este, categoric, profitabilă. Articulând codurile de creație cu cele ale cunoașterii, Liviu Petrescu ajunge în **Poetica postmodernismului** (carte care reface și actualizează **Vârstele romanului**, 1992) la încheierea că Postmodernismul, departe de a fi privit ca o simplă modă, este o **epistemă** (3, p. 148). Chiar o categorie epistemică esențială, definind - din păcate, nebulos - o obsesie intelectuală a epocii noastre babilonice. Demolând „**mitul luminist al Rațiunii**”, refuzând orice formă de meta-narațiune legitimatoare (în termenii lui J. Fr. Lyotard), postmodernismul înclină spre o **legitimare performativă (auto-legitimare)**. El va instaura un **model al cunoașterii de tip pluralist** (sau, cum spune exegetul clujean, un „**model de-totalizant**”). Evident, discuția are și o **protolistică**, chiar neașteptat de încărcată (avertizează autorul). Și, pe urmele lui, vom descoperi **pozitivismul euforic** al modernismului timpuriu, apoi paradigma tare a modernității (în cazul modernismului târziu, dezvoltând o poetică de tip organicist) pentru a ajunge la modelul pluralist al postmodernismului, nutrit de un „**scenariu gnoseologic centrifug**”.

O paralelă cu realitatea involburată a sfârșitului de veac 19 s-ar dovedi nu doar instructivă, ci chiar profitabilă, oferind concluzii șocante. **Kulturkritik**, cum hîne se știe, prefigura temeale postmodernității și dacă, la 1892, un Max Nordau îi acuză pe fondatorii modernității (Baudelaire, Oscar Wilde și Nietzsche) de „**egomanie**” (cf. Jacques Le Rider; 4, p. 78), în vremurile noastre Christopher Lasch reia acuză (1979) și definește acest final de secol drept o „**eră a narcisismului**”. Procesul personalizării hrănește narcisismul, în sensul unui individualism pur - atrag atenția sociologii, somând postmodernitatea să manevreze conceptul în altă accepție. Gilles Lipovetsky era limpede: „**dezafectarea marilor sisteme de sens este însoțită de hiperinvestirea Eului**”. Iar Richard Sennet făcea o corelație între „**decăderea omului public**” și „**ascensiunea omului privat**”, repliat asupra sinelui. Mai mult, cum lumea postmodernă a intrat (după Jean Baudrillard) într-un proces de indistinție crescândă, iată că în plină eră a narcisismului, înțeleasă mai degrabă patologic, criza identității subiectului erupe asumându-și **dezordinea lumii**.

„VIATĂ, VOINȚĂ, VICTORIE“

de MARIA LAIU

Se întâmplă uneori ca, dinlăuntrul unei generații de artiști, să se ivească cineva care să-i consemneze cu minuțiozitate itinerariul. Cu siguranță că o astfel de scriere nu va fi o cronică seacă, făcută detașat, a unor evenimente petrecute demult. Dimpotrivă, marcată de subiectivitatea autorului, el însuși personaj, cartea va fi mai mult o istorie sentimentală, alcătuită sub imperiul emoției. Este cazul volumului intitulat chiar *Promotia de aur*, aparținând Altei Victoria Dobre (apărut, acum puțină vreme, la Editura DU Style, București). Impecabil realizat din punct de vedere grafic, cuprinzând și un inedit album cu fotografii, impresionează însă nu doar prin calitatea imaginii, dar și prin cea a conținutului. Amestec bizar, la prima vedere, de amintiri ale actriței-poete (începând chiar cu cele ale copilăriei), cu fișe de creație ale monștrilor sacri, atent întocmite - să nu uităm că este vorba de generația de actori, absolvenți ai anului '56, nicidecum egalată valoric de o alta,

numărându-i, printre alții, pe Mircea Albulescu, Mitzura Arghezi, Flavia Buref, Gheorghe Cozorici, Victoria Dobre,

George Constantin, Draga Olteanu, Amza Pellea, Silvia Popovici, Dan Puican, Constantin Rauțchi, Victor Rebengiuc, Emil Reus, Dumitru Rucăreanu, Silviu Stănculescu, Sanda Toma, Eugen Todoran -, cu aduceri aminte ale unora dintre artiștii acelei generații, portrete ale acestora (făcute de autoare), frânturi de cronici etc. Aparent labirintică, *Promotia de aur* are ca fir călăuzitor (creând o unitate în diversitate) chiar povestea vieții actriței-scriitoare ce, cu o modestie trucață, se lasă sedusă de faptele/viețile colegilor săi, punându-le mereu înaintea faptelor/trăirilor ei. Se naște, în felul acesta, un soi de *best-seller* ușor de citit, atrăgător în toate privințele. Limbajul poetic nu îngreunează nici o clipă lectura, dă numai întrecăga măsură a fascinației exercitate de marii săi colegi și prieteni asupra Victoriei Dobre - ea însăși parte din ei, din viața lor, din creația lor.

Serise cu majuscule, într-un asemenea context, cuvinte ca TOAMNA VIEȘII, NENOROC, DESTIN, TIMPUL STRĂBĂTUT, IAR, CUNOAȘTERE TAINĂ, DEVENIRE etc. nu mai par desuete, ci conferă mai multă emoție faptelor consemnate cu miză.

Având pe copertă, alături de titlu, un "V" de la viață, voință, victorie, *Promotia de aur* constituie nu numai frânturi din destinele, în cea mai mare parte împlinite, ale unor actori de incontestabil talent, dar și oglinda unei epoci deosebit de faste din istoria teatrului românesc.

cinema

ULTIMUL KAFKIAN

de ILINCA GRĂDINARU

Apartenența la o cultură națională face ca modul fiecăruia de a se exprima pe sine să fie rodul asimilării unui bagaj de informații pe care-l deținem ca popor. Din vremuri de demult o voce colectivă s-a format și își pune amprenta asupra opiniilor și judecăților pe care le emitem. Ca un melc într-o cochilie, omul își duce mereu casa în spate și lumea de afară, o vede numai prin ferestrele ei. Prin propria existență, ca și prin identitatea existențelor trecute și adunate înăuntrul său, el e un prizonier al mesajului personal. Timpul lui este întotdeauna un timp subiectiv care visează la universalitate. Iar acest vis este cheia realizărilor sale, toate într-un singur sens, al evadării dincolo, dincolo de ferestrele cochiliei, dincolo de propria viziune care-l învăluie și-l înghite, într-un spațiu al cunoașterii, dincolo de sine însuși.

Cea mai de seamă tentativă de anulare a granițelor este crearea unei culturi universale care încearcă să anexeze treptat trecutul personal întinderea uriașă a amintirilor planetare. Nu un cetățean al meleagurilor sale, ci un cetățean universal se visează omul mai departe, în casa cochiliei cu ferestre strănte, unde, iarăși, este prizonier. Dar, atunci, cât și cum poate el să învețe din cultură? Nu adevărurile absolute, desigur, chiar dacă ele au fost revelate măștrilor, ci micile adevăruri subiective menite să-l

conducă din nou, înapoi spre lumea sa.

De aceea, viziunea asupra unui autor este măsura potenței spirituale a celui care se încumetă s-o construiască. Iată un posibil punct de pornire al înțelegerii unei ecranizări. Căci, într-un film care pornește de la o operă literară, nu ideea cărții va fi rezultatul, ci ideea originală născută în cineast, ca extensie intimă a mesajului livresc.

Dintre toți marii scriitori de la care s-au inspirat regizorii de film în timp, Kafka este un caz aparte. Datorită tipului de literatură pe care l-a promovat uzând de un realism-capcană, un realism oracular, ca bază a unei opere cu mesaj absurd, cele mai multe adaptări pentru ecran au eșuat. Una dintre nereușite este și filmul *Castelul*, prezentat de Institutul Goethe în deschiderea unei săptămâni „Kafka”, literatură și film. Creație din 1968 a unui regizor german, filmul cade pradă chiar stilului literar specific kafkian pe care l-am evidențiat mai sus. Deși imaginea picturală, alăturând peisaje breugeliene de iarnă unor interioare puternic personalizate de prezența unui aparat de filmat în continuă mișcare, creează un spațiu plastic incitant, dezvoltarea poveștii într-o cheie

realistă i-a aplatizat sensurile și a dus la pierderea absurdului atât de pregnant la Kafka pentru o senzație ușor dezorientată de stranietate și confuzie. Transmiterea unui sens a devenit aproape imposibilă, în încercarea de a vorbi, în *la lettre* de o carte printr-un film.

Dar, trebuie să constatăm cu modestie că filmul mai are de închinat multe eșecuri marilor culturi ce l-a precedat. Cu toate acestea inițiativa Institutului Goethe este surprinzătoare pentru că amintește de un autentic al cărții creații par să se rescrie la nesfârșit în secolul al XX-lea, și de la care mai avem încă de tras pentru noi înșine un lung șir de concluzii edificatoare.

Vizionarea filmului a trezit, poate, amintiri și geniala ecranizare a romanului *Procesul*, semnată de Orson Welles. Moment de cristalizare stilistică a marelui regizor, el a descoperit cu această ocazie și ca artist un spațiu opresant și al unui sistem destructiv prin fanatismul formelor birocratice (Hollywoodul?). Când Kafka devine o cauză personală, orice limbaj îl poate cuprinde. Altfel, ultimul kafkian a fost autorul însuși.

„Sunt un om cu sentimentul rădăcinilor, fiindcă baricada mea, poezia, are rădăcini. Știu că lumea e mare și înfricoșător de atrăgătoare, dar câmpia Băileștilor a rămas icoana originară peste care s-a suprapus apoi alimpestul existenței mele. În tinerețe, urbea natală a fost izvor de

fără comentarii

inspirație și bucurie, acum este refugiu, balsam și melancolic. Prietenii s-au rărit, au început să se lase năpădiți de griji, de viață și de moarte ca niște sculpturi în lemn năpădite în mușchi. Străzile și ulițele acum 20 de ani sunt aceleași, doar că pe ici pe colo au apărut cărciumi mai multe, cu muzică vulgară și stridentă. Doar câmpia de jur împrejur, măreață și suverană, balta Cilienilor, ca o oglindă răcoroasă, au rămas darul lui Dumnezeu, un balsam pentru sufletul rănit de iarmarocul străvit în care trăim“.

(Petre Berceanu-Ramuri)

Festivalul Național de Poezie

Ediția a IV-a, 28-30 mai 1999, Drobeta Turnu Severin

Organizatori: Ministerul Culturii, Uniunea Scriitorilor din România, Centrul European de literatură din Gura Văii, Biblioteca Județeană, "I.G. Bibicescu", Fundația Culturală "Alice Voinescu"

Din program:

- concurs de poezie și critică literară (debuturi)

- colocviul „Starea poeziei“

- recitaluri din opera poetului Nichita Stănescu

- lansări de carte

Regulamentul concursului

Concursul vizează autori care nu depășesc vârsta de 33 ani.

Secțiunea volume de debut

- se acordă trei premii de câte 1 milion lei pentru trei volume de debut în poezie sau în critică literară, eseu, despre poezie, apărute în anul 1998;

- se acordă două premii constând în publicarea a două volume de debut în

poezie. Manuscrisele trebuie să cuprindă 60-80 de pagini (dactilografiate într-un exemplar).

Secțiunea grupaj poezie

- se acordă: Premiul I în valoare de 1.000.000 lei. Premiul II în valoare de 700.000 lei, Premiul III în valoare de 500.000 lei și Mențiuni în valoare de până la 300.000 lei. Autorii, nedebutați editorial, pot concura cu șapte-zece poezii (dactilografiate într-un exemplar).

Manuscrisele vor purta un motto care va figura și pe plicul închis cu datele personale (nume, prenume, vârsta, adresa, telefonul).

Autorii sunt invitați să trimită manuscrisele și cărțile până la data de 24 mai a.c., pe adresa: Centrul European de Literatură, bulevardul Carol I, nr. 4, Drobeta Turnu Severin, cod 1500, județul Mehedinți.

Informații suplimentare la telefoanele: 052-311854, 052-315314, 052-328377

premiile revistei convorbiri literare

noi membri ai u.s.

PENTRU CREATIE

1. Doamnei Ana BLANDIANA, pentru opera literară și civică de excepție;
2. Domnului Miron KIROPOL, pentru OPERA OMNIA;
3. Domnului Cătălin ȚIRLEA, pentru romanul ANOTIMPURI DE TRECERE;
4. Domnului Horia GÂRBEA, pentru contribuții importante în domeniul dramaturgic.
5. Domnului Mircea A. DIACONU, pentru volumul de critică și istorie literară MIȘCAREA "ICONAR";
6. Doamnei Mariana SIPOȘ, pentru realizarea excepțională a emisiunii TV DREPTUL LA ADEVĂR;
7. Domnului Valeriu STANCU, pentru volumul RĂSTĂLMĂCIREA JOCULUI și alinierea în și din franceză;
8. Domnului Gheorghe I. FLORESCU, pentru rubrica La bucovina, susținută în CONVORBIRI LITERARE;
9. Domnului Ion BELDEANU, pentru rubrica La Bucovina, susținută în CONVORBIRI LITERARE;
10. Domnului Nicolae NEGRU, pentru contribuția adusă la cunoașterea tendințelor literaturii române din Basarabia în perioada postbelică;
11. Domnului Pavel PELIN, pentru volumul de proză LUPOAICA;
12. Domnului Emilian Galaicu PĂUN,

pentru volumul de critică POEZIA DE DUPĂ POEZIE.

PENTRU REALIZĂRI EDITORIALE

1. Colectivului de realizatori al DICȚIONARULUI ENCICLOPEDIC ILUSTRAT (Editura Cartier, Chișinău, 1998);
2. Revistei LIMBA ROMÂNĂ din Chișinău, pentru substanța discursului de profil.

ACADEMIA LIBERĂ

1. Domnului Nicolae LEAHU, pentru înalta știință de a transforma premiile literare în note de plată;
2. Se acordă premiul „George Popa” domnului George BĂDĂRĂU, pentru revenirea la gânduri mai lichide;
3. Domnului Gabriel MARDARE, pentru aducerea pe lume și creșterea până la vârsta de trei ani a lui G Master X, sub supravegherea atentă a Dr. A. Kulakov;
4. Domnului Constantin DRAM, pentru fastuoasa calitate de milionar la marginea „Junimii” și a Universității;
5. Domnului Gellu DORIAN, pentru calitatea de Cîrlimoș de onoare al moșiei CONVORBIRI LITERARE.

Timișoara

- Adrian Derlea
- Nicolae Roșianu
- Pavel Gătăianțu
- Radu Ciobotea
- Dumitru Hurubă
- Coleta De Sabata
- Petru Păcurariu

Brasov

- Petre Bucinschi

Constanta

- Iulia Pană
- Paul Sârbu

Cluj

- Rodica Lascu Pop

Bucuresti

- Elefterie Voiculescu - proză
- Florian Stanciu - proză
- Domnița Ștefanescu - n. ficțiune
- Stavros Deligiorgis - traducător
- Oana Maria Cajal - dramaturgie
- Claudiu Iordache - proză
- Mariana Cojan-Negulescu

DE CE?

Când am intrat pentru întâia oară în casa aceasta din Passy, chiar în clipa în care Vanessa îmi spunea o să te simți bine aici, am știut, auzind declicul dublu al ușii mari de sticlă ce se închidea în urma noastră, că nimeni nu poate s-o deschidă pe dinăuntru pentru a ieși pe treptele de la intrare, și cum sora mea, surprinsă de zgomotul închiderii automate, întorecea mașinal capul, doctorul Sernin își puse mâna peste a mea și spuse și de ce să nu se simtă bine? În acea după-amiază de sfârșit de iunie, stând în picioare în holul unde, în pofida răcorii binefăcătoare a casei, știam că fața trebuie să-mi sîrăiește de sudoare, îmi amintisem zgomotul cheii întoarse, în fiecare zi pe dinafară, în ușa camerei mele de tata

sau de mama, ca nu cumva să ies în timpul nopții, auzisem eu, și, în holul pustiu, la începutul acelei după-amieze, alături de sora mea care tocmai spusese am ajuns!, mă vedeam seara la mine în pat, pândind apropierea pașilor pe coridor, așteptând să încuie ca să pot adormi. În regulă! spusese doctorul Sernin, întorcându-se către mine, noi doi o să rămânem aici, iar Vanessa își puse mâna pe umărul meu în semn de bună-ramas, după cum îi stătea în obicei și, în vreme ce eu o priveam cum se îndepărtează către ușa de sticlă, vedeam grădina împrejmuată de ziduri înalte de piatră și-mi spuneam acum sunt aici, întocmai ca seara, la mine în cameră, când mai crescusem și, absorbit de jocul de puzzle pe care mi-l dăruia de fiecare Crăciun, îmi spuneam iată-mă la mine! de îndată ce cheia era întoarsă, pentru la noapte. Totuși, într-o seară, gândii eu auzind pașii Vanesei cum răsuna pe dalele din hol, Anna, bona noastră englezoaică, nu încuiasse ușa camerei mele. Îmi plăceau zilele în care mama spunea **diseară ia cina la el în cameră,**

fiindcă eram sigur că pe platou aveam să găsesc somon marinat, colțunași umpluți cu brânză dulce și celer cu ciocolată iar, după ce mâncam, auzeam cum sosese invitații și drumurile repetate ale Annei între bucătărie și sufragerie și, în sfârșit, în vreme ce căutam printre piesele de lemn ale jocului meu de puzzle o bucată de cer, zgomotul conversațiilor din salon, de cealaltă parte a zidului camerei mele. Un moment, spusese doctorul Sernin Vanesei care, cu palma pe mâncrul ușii, privea plopii plângători, așteptând ca aceasta să se deschidă. În seara

...astăzi, după toți acești ani petrecuți aici în cameră, absorbit de jocurile mele de puzzle, îmi mai aduc aminte că în dimineața când a murit mama, după ce Vanessa se ridicase de pe patul meu, mă gândisem că nimeni n-o să mă mai scoată la plimbare, nimeni n-o să-mi mai vorbească, nimeni n-o să mă mai îmbrățișeze...

concertului, îmi spuneam eu, cu ochii ațintiți asupra Vanesei, știusese, încă înainte de sosirea invitaților, că ușa camerei mele nu fusese încuiată, și-mi promisese să mă duc s-o văd pe Vanessa cântând la pianul adus în chiar dimineața aceea, un adevărat pian de concert, mai mare decât acela pe care voise-ntr-o-zi să mă-nvețe să cânt. Chiar dacă nu vorbești, și tu poți să faci așa ceva, spusese, arătându-mi cum să-mi așez degetele și, cum mă și apucasem să bat din toate puterile cu pumnii în claviatură, fusese nevoită să strige după ajutor ca să mă smulgă de pe scaun, așa că din ziua aceea îmi pierdusem dreptul de a mai intra la ea în cameră, fie și numai ca s-o ascult, așezat pe patul ei, ca să n-o deranjeze, spunea mama. În seara concertului, după toți acei ani în care auzisem pianul doar de la mine din cameră, mă strecurai pe hol încă de la începutul primei bucați și o privii pe Vanessa cântând, prin ușa de la salon rămasă întredeschisă. Stând în picioare în holul casei din Passy, singur în acea după-amiază de iunie, auzisem mecanismul ușii de sticlă deschizându-se, acționat

de doctorul Sernin, și o văzui pe Vanessa, în sfârșit eliberată, ieșind fără să se mai întoarcă și, în acea clipă, mă gândeam la finalul concertului din salonul apartamentului nostru de la Paris: mă repezisem spre ea, în mijlocul aplauzelor, și mă opriseră foarte aproape de pian, căci ea surâdea celor care o aplaudau, cum probabil avea s-o facă mai târziu după fiecare din recitalurile sale, surâdea fără să mă vadă, iar eu eram acolo, fără să fi simțit imediat mâna care mi se pusese pe umăr. Haideti, spusese doctorul Sernin luându-mă de brat, și astfel, în ziua sosirii mele în casa din Passy, am ieșit de pe hol însoțit de doctorul Sernin tot așa cum, cu ani în urmă, ieșisem din salonul apartamentului nostru de la Paris la brațul bonei noastre Anna, după ce îi văzusem

pentru întâia oară pe invitații ale căror voci le mai auzisem în câte o seară dincolo de zidul camerei mele, în timp ce mama spunea, pe un ton de scuză, în clipa în care Anna îmi stergea fața, a încetat să mă vorbească la nașterea surorii sale.

Astăzi, după ani și ani, îmi aduc aminte de sosirea mea aici însoțit de Vanessa, cu câteva luni înainte de dispariția doctorului Sernin într-un accident de mașină, și-mi spun întorcându-mi privirea de la piesele de fildeș ale jocului meu de puzzle, că de când mă aflu în casa aceasta din Passy n-am ieșit nici măcar o dată în grădina pe care, în momentul de față, o privesc pe fereastra camerei mele. În dimineața în care Vanessa a venit și s-a așezat pe patul meu și mi-a spus, punându-mi mâna pe umăr, mama a murit **azi noapte**, am închis o clipă ochii gândindu-mă pe dată că va trebui să părăsesc apartamentul nostru, în care petrecusem amândoi anii din urmă. Sora mea încă mai obișnuia să cinez cu noi în timpul scurtelor ei șederi la Paris și, cu ocazia aceasta, mamă pregătea mâncarea cu mâna ei în încercarea să facă din acele seri o mică sărbătoare: scotea fețele de masă brodate, paharele vechi și argintăria pe care nu le văzusem niciodată și care erau pe vremuri rezervate, când ta

mai trăia, recepțiilor la care niciodată nu am asistat. Vanessa vorbea de Londra, de München, de Ierusalim, pe unde tocmai dăduse un concert. Mama spunea da, mi-aduc aminte, cu și cu taică-tău... în timp ce eu, privindu-mi sora care stătea în fața mea, de cealaltă parte a sfeșnicului de argint ale cărui lumânări tot ținea să le stingă, ca să nu transpir, mă gândeam la jocul de puzzle pe care doar ce mi-l dăruise. Poftim, spunea ea de fiecare dată când sosea, e pentru tine, și mă grăbeam să ajung la mine în cameră unde rupeam hârtia ambalajului, citind pe capac subiectul, formatul și numărul de piese decupate artizanal în lemn, singurele indicații oferite amatorului de puzzle fără model, până să deschid cutia ca să-i cercetez conținutul.

Și astăzi, privind, în momentul de față, zidurile înalte ale grădinii și

t r e c â n d u - m i
întâmplător prin minte că, de la o zi la alta, fără să sufăr, îmi pierdusem dorința de a mai ieși, îmi amintesc dezamăgirea pe care am resimțit-o la vederea ultimului set de puzzle pe care avea să mi-l mai ofere Vanessa,

când, în locul lui Nothern Moors cu zece mii de piese, care figura și în catalogul casei Hardby, Pott & Hardby, și pe care mi-l promisese de multă vreme, îmi întinsese un pachet de formatul unui mic album, pe care-l lăsasem deoparte fără ca măcar să-l fi deschis. Iar astăzi, după toți acești ani petrecuți aici în cameră, absorbit de jocurile mele de puzzle, îmi mai aduc aminte că în dimineața când a murit mama, după ce Vanessa se ridicase de pe patul meu, mă gândisem că nimeni n-o să mă mai scoată la plimbare, nimeni n-o să-mi mai vorbească, nimeni n-o să mă mai îmbrățișeze, și câteva zile mai târziu eram aici, într-o lupă-amiază de iunie, stând în picioare pe hol, singur, și o priveam pe Vanessa cum coboară treptele de la intrare. Masa cea mare pe care îmi făceam locurile în apartamentul nostru de la Paris fusese adusă cu o zi înainte în camera mea, dar, nu știu de ce, la începuturile șederii mele aici, șovăisem să mă ating de vreuna din cutii și amâncam întins în patul meu zile nuregi în așteptarea întâlnirilor cu

doctorul Sernin care, ca atâția alții, dar într-un mod cu totul deosebit de cei care i-au urmat, sperase să-mi redea puțința vorbirii. Vanessa a venit să mă vadă, apoi mi-a mai trimis din când în când căuți poștale de prin orașele în care dădea concerte. Într-o zi, după moartea doctorului Sernin pare-mi-se, am scos una din cutii din șifonier, am întins piesele de lemn pe masă și, de dimineața până seara, le-am potrivit răbdător, cu fața la această fereastră pe unde privesc acum zidurile înalte din piatră albă care, în lumina asfințitului, se colorează în roz. Când am știut că Vanessa n-avea să mă mai viziteze, am consultat catalogul casei Hardby, Pott & Hardby, puzzle makers, și am făcut, zic eu, ceea ce poate nimeni n-a mai izbutit vreodată: am recompus aici, în casa din Passy, închis în camera aceasta de la etajul întâi, fără să văd niciodată pe nimeni, în afară de

...Îmi spun că deja știam, în clipa în care sora mea îmi spusese o să te simți bine aici, că era vorba să trăiesc de unul singur, ascuns privirii celorlalți, și, într-adevăr, de la ultima vizită a Vanesei, de la moartea doctorului Sernin, am petrecut toți acești ani fără să văd pe nimeni, în această cameră de la etajul întâi, cum fusesem altădată închis în camera mea din apartamentul de la Paris, ca să n-o deranjez pe Vanessa, ca să nu-i sperii pe invitați, neputincios cum eram pe atunci să vorbesc, ...

îngrijitori și de infirmiere care, când vin să-mi facă patul sau să-mi aducă lenjeria și medicamentele, profită de ocazie să mă ștergă pe față, da, îmi spun eu, acum, am recompus toate cele șaptezeci și cinci de planșe de puzzle de peste șapte mii cinci sute de piese fiecare, propuse de casa din Londra. Acum exact opt zile l-am terminat pe ultimul, cel mai greu și mai frumos dintre toate, Nothern Moors, și după ce am potrivit la locul ei și ultima piesă, în vreme ce priveam marea landă din Yorkshire în sfârșit reconstituită complet, m-am gândit la ultima seară în care Vanessa venise să ne vadă, înainte de moartea mamei, și m-am revăzut în holul apartamentului nostru din Paris, cum primeam, cu inima plină de furie, cutiuța împachetată în hârtie neagră. Astfel, acum o săptămână, amintindu-mi de ultimul puzzle de la Vanessa pe care îl lăsasem deoparte, fără ca măcar să-l despachetez, am deschis, în lipsa altei ocupații, pachetul și, în clipa în care am citit pe capacul casei lăcuite cu

roșu **Indian Delights**, mi-am adus aminte că-mi spusese că l-a cumpărat de la un anticar din Chelsea și că nu știa nimic de gradul lui de dificultate. Astăzi eu știu că acest puzzle în miniatură cu nenumărate piese lucrate în fildeş este jocul cel mai dificil pe care l-am avut vreodată de făcut. Iată, sunt deja șapte zile de când cercetez, una câte una, piesele acestea care par toate la fel de albastre, șapte zile încheiate, cu lupa în mână, de când mă tot chinui să îmbin, fără nici un rezultat, bucățelele astea minuscule de fildeş, șapte zile la capătul cărora tot n-am ajuns să-mi închipui ce-ar putea reprezenta aceste **Indian Delights**, și iată de ce, în seara zilei a șaptea, istovit de eforturile mele atât de puțin rodnice, privesc grădina ca să-mi mai odihnesc ochii și iar îmi vine-n minte după-amiaza de iunie când am traversat-o la brațul Vanesei ca să mă mut aici, în

această casă condusă la vremea aceea de doctorul Sernin. Îmi spun că deja știam, în clipa în care sora mea îmi spusese o să te simți bine aici, că era vorba să trăiesc de unul singur, ascuns privirii celorlalți, și, într-adevăr, de la ultima vizită a Vanesei, de

la moartea doctorului Sernin, am petrecut toți acești ani fără să văd pe nimeni, în această cameră de la etajul întâi, cum fusesem altădată închis în camera mea din apartamentul de la Paris, ca să n-o deranjez pe Vanessa, ca să nu-i sperii pe invitați, neputincios cum eram pe atunci să vorbesc, cum deja eram pe vremea când Anna, bona noastră englezoaică, mergea cu noi în parcul Monceau iar eu, privind-o pe Vanessa cum se joacă împreună cu ceilalți copii, îmi tot spuneam, transpirând sub boneta albă de bumbac, roag-o să se joace cu tine, neputincios, cum sunt și astăzi când, tot privind la pietrele zidurilor cum se împurpurează, se reîncheagă în mintea mea chipurile jenate ale părinților mei, surâsul indulgent al Vanesei, batista de in alb cu care Anna mă ștergea pe față, în timp ce în capul meu răsună din ce în ce mai dureros cuvântul acesta, pe care dintotdeauna l-am păstrat înăuntrul meu și pe care aș vrea să-l strig acum din toate puterile: de ce?

Traducere
de Mădălin Roșioru

EXILUL CA TRADUCERE

de ION CREȚU

Autoare a două tilturi apărute recent la Editura Integral - Melbourne Sundays și o selecție din poezia lui Thomas Shapcott, în traducere: **Orașe în exil (Cities in exile)** - Irina Grigorescu Pană și-a făcut debutul editorial în 1971 cu un roman, **Robinson și inocenții** (Cartea Românească), urmat, la mare distanță, de alte două romane **Frontiera grădinii** (1980) și **Lecția de adio** (1984).

Preocupările literare ale Irinei Grigorescu Pană, trebuie precizat, au fost întregite în timp de interesul față de escu - reflex și consecință a statutului de cadru universitar al autoarei. Studiul **The Tomis Complex: Exile and Eros in Australian Literature** este doar unul dintre exemple. Judecând după gama largă a genurilor abordate - roman, poezie, critică, traducere etc. - se poate susține fără exagerare că ceea ce caracterizează opera Irinei Grigorescu Pană este complexitatea; aceasta nu doar la nivel formal, ci și, mai ales, al esențelor, spre care ambiționează.

Cele mai recente apariții editoriale, spunem, sunt două cărți pe cât de diferite ca factură, pe atât de înrudite sub raport literar. Acest ultim aspect, ne-a sugerat ideea tratării lor împreună, deși, trebuie subliniat, fiecare dintre ele este suficient de meritoric pentru a reclama întregul spațiu al acestei cronici, și chiar mai mult.

Dacă apropierea de un poet de expresie engleză de primă mărime - Thomas Shapcott - ar putea fi pusă, eventual, pe seama unei înclinații profesionale - Irina Grigorescu Pană este, totuși, profesoară de engleză, **Melbourne Sundays** ne trimite într-o zonă a literaturii impusă și asumată totodată. Câteva date biografice sumare ar arunca o lumină mai clară asupra acestei afirmații oarecum criptice. În 1985, Irina Grigorescu a părăsit România renunțând la cariera universitară bucureșteană (dar nu numai) și, după o carantină vieneză în lagărul de la Traiskirchen a optat pentru un exil numit Australia. În anul 1997 a revenit în țară reocupându-și locul la Catedra de engleză din Pitar Moși, unde continuă să se ocupe de literatura engleză, americană și, firește, australiană. Astfel se închide cercul unei bogate experiențe, unice prin dimensiunea ei umană și, nu în ultimul rând, intelectuală.

Așa s-ar putea explica, la nivel geografic, cel puțin, apropierea Irinei Grigorescu Pană de Thomas Shapcott, poet de primă mărime al Australiei de astăzi. O explicație la îndemână,

superficială și insuficientă fiindcă în această opțiune se regăsește mai mult decât simpla pasiune pentru poezie a Irinei Grigorescu Pană, ea însăși poetă cu merite indiscutabile. Shapcott, dincolo de statura lui impozantă ca poet, reprezintă o veritabilă "cutie de rezonanță" a ceea ce s-ar putea numi, cu un termen generic, exil. De unde și titlul volumului de traduceri: **Orașe în exil (Cities in exile)**. Tomul propune un amplu și doct studiu introductiv în opera lui Shapcott urmat de două cicluri de poezie în variantă bilingvă. Primul ciclu este o selecție din **Selected Poems/Poeme alese** (1956-1988), al doilea, o selecție din **The City of Home/Orașul (de?) acasă** (1995). "Un vers din poezia **Orașul Acasă** de Shapcott, scrie Irina Grigorescu Pană, perceput de poetul australian Peter Porter ca fiind <un epitaf al secolului viitor> rostește poetic spațiul casei, ca dublu itinerar: **Orașul Acasă** numește atât originea cât și destinația, reperul său fiind o realitate provizorie, încadrată de sentimentul exilului, situat în îndepărtatul <altundeva> al unui prezent abia amintit: <Orașul Acasă nu are oameni. Toate cântecele sale sunt cântece de exil>" etc.

Exilul nu este singura temă abordată de Shapcott, **Orașe în exil** oferă spre meditație o amplă paletă tematică, exilul însă (ne) servește ca o punte de legătură extrem de pertinentă spre celălalt volum al Irinei Grigorescu Pană, **Melbourne Sundays/Duminici la Melbourne**.

Tomul se deschide cu o introducere, mai degrabă o explicitare a gestului literar propus de autoare. El se numește "Foreword: Translations into English as a Second Life" - altfel spus, "Introducere: Traducerile în engleză ca a doua viață." Firește, traducerrile despre care se face mențiune nu sunt traducerrile în sensul strict literal al termenului; nu este vorba despre o activitate secundă, de natură culturală constând în transpunere într-o limbă străină a unei opere scrise, originară într-o altă limbă. Doar dacă, firește, gestul nu este înțeles (și) în dimensiunea lui metaforică. Fiindcă aici avem de-a face mai ales cu această a doua viață pe care Irina Grigorescu Pană o începe în Australia. Este un început dar și o continuare a unei vieți trăite inițial în limba română și al cărei abandon nu este luat în discuție nici o clipă. Din contră, ceea ce-și propune Irina Grigorescu Pană este să "traducă" Bucureștiul în limba

Melbourne-ului. "Asemenea exilului, susține Irina Grigorescu Pană, traducerea este o a doua viață." Australia, este "o țară privilegiată, deja tradusă, o țară al cărei alfabet emoțional începe cu exilul pentru toți." "Traducerea perfectă, ca și exilul ideal, ar demonstra că adevărata identitate a poetului (Poietul, cel care face) este să nu aibă o identitate fixă; el își are rădăcinile într-o utopic (adică niciunde) etc. Dar traducerea perfectă, asemenea exilului ideal, sunt contrasensuri, oximoroane, iar poetul are, nu are cum să aibă, o identitate fixă. De aici suferința lui.

Duminici la Melbourne este, în chiar viziunea autoarei, un jurnal de exil. El nu și propune să consemneze, asemenea altor texte aparținând aceluiași gen literar, în mod cotidian, faptic, evenimentele trăite, el este un jurnal subiectiv, poetic, al stărilor sufletești prin care trece autoarea departe de țară. Un scriitor în exil, scrie Irina Grigorescu Pană "trăiește cu trei suflete diferite înfipte adânc în trei lumi diferite, pentru el la fel de reale și de esențiale, imposibil de trădat și de abandonat. Unul dintre suflete (numele lui viu, poate?) se întoarce la izvorul vicții sale, la țara și limba în care s-a născut. Altul e plin de povești adevărate nenăscute și nespuse. Al treilea suflet, figura de Hermes, un intermediar, rămâne cu cel viu și îi împărtășește experiențele pe pământul exilului".

Jurnalul, scris în engleză (cu un aplomb, expresivitate și eleganță ce comandă respect), are forma unor notații (o suflă, la număr), scurte scrisori adresate surorii - fictive? alter ego? sufletului - întors în țara de origine? - rămase la București, căreia îi comunică impresii culese de pe pământul exilului. Tonul este confesiv, plin de emoție, deseori dramatic, limba împrumută accente poetice, anume pentru a fi mai încăpătoare, amintind nu odată de lirismul Sfântei Tereza de Jesus din El Castillo interior. De altfel, în mod cu totul surprinzător, ultima scrisoare se desparte de epicul tipic epistolar pentru a deveni poem. Datele concrete, atâtea câte sunt, sunt înconjurare rapid de un halou sentimental, căpătând sub privirea autoarei o irealitate transcendentă. Un exemplu printre multe altele: "Oamenii sunt prietenoși, au fețe zâmbitoare. Viața este ușoară ca în viața de apoi. Vorbim unii cu alții, nu în cuvinte, ci în limba engleză, ușor de parcă am citi dintr-o carte" etc. (s.n.)

Duminici la Melbourne ca și **Orașe în exil**, sunt două fațete ale aceleiași pasiuni: două discursuri poetice exemplare despre traducere (ca metaforă) și exil (ca realitate), susținute deopotrivă de convingător.

UN CLASIC

de OANA FOTACHIE

Scriitorul austriac Christoph Ransmayr a devenit celebru împlinind o utopie borgesiană: rescrierea unui text clasic, dar nu, cum încearcă Pierre Menard cu Don Quijote, scoțându-i în relief diferența de semnificație în timp în ciuda literalității neschimbătoare, diferență datorată transformării inevitabile a lumii reale, a mentalităților și sistemelor de interpretare, ci suprapunând modelul livresc unei „realități” ulterioare lui, pentru a o face astfel inteligibilă pe aceasta. În *Ultima lume*, romanul din 1988 la care mă refer (tradus minunat în rom. nește de Mircea Ivănescu), Ransmayr pornește de la *Metamorfozele* lui Ovidiu și „reface” drumul unui discipol al poetului în căutarea manuscrisului ultimei capodopere, într-un Tomis atemporal și etern: revelația, firește nebănuită, e că în regulă orăș trăiește după regulile poemului, ilustrează în planul realului personaje și acțiuni nu numai ale artei, ci și ale mitului.

Morbus Kitahara, al doilea roman al scriitorului tradus la noi (pe măsura farmecului rafinat al originalului) de Ana-Stanca Tăbărași, vedește o asemănare de substanță cu celălalt, dincolo de subiectele și problematica diferite. Iată (ține de o aceeași viziune artistică, deja inconfundabilă, privind raportarea la tradiția literară, limbajul prozei, aspectul referențial al literaturii, până la preocuparea implicită pentru limitele sensului și ale înțelegerii, atât înăuntrul, cât și în afara fabulei. Dacă ar fi să căutam modele (dar ar fi imposibilă și nerelevantă stabilirea unei filiații, mai ales că autorul își multiplică referințele intertextuale), ne-am putea aminti totuși de o epopee clasică, nu atât cele homerice, mai grabă *Enaida*, dar în *Morbus Kitahara* călătoria e inutilă, nu e altceva decât o întoarcere tragică în dezolantul loc părăsit. O frază ce descrie prima ieșire a personajului principal din sumbrul Moor are cadența și forța creatoare de atmosferă a unui celebru vers vergilian: „Călăriseră toți trei în tăcere, prin după-amiază, prin seară, prin noapte, ajungând, tăcuți, la marginea lanțului de munți.”

Ca și în *Ultima lume*, spațiul și timpul povestirii, deși precizate de narator (ținutul Moor - în germană, „mălaștină” - , cu cariera de piatră și lacul lui, în anii ce au urmat unui război mondial și „Păcii de la Oranienburg” care instaurase o nouă ordine), capătă un aer nedefinit, coșmaresc și absurd, dar și oricând posibil. Sunt destule elementele, în primul rând nume de locuri, ca Nürnberg, Birkenau, zone din centrul și estul Europei, sau altele ușor deformate ca Nagoya (pentru Nagasaki), care ne permit să recunoaștem evenimente din și de după al doilea război mondial, însă transformate într-o anti-utopie în care se perpetuează infernul, nu se caută ieșirea din el. Pentru locuitorii din Moor, învingși, pacea a însemnat impunerea condițiilor învingătorilor: nesfârșite ceremonii de ispășire, actualizarea în scopuri punitive a suferințelor foștilor prizonieri în lagăre. Astfel, administratorul militar al zonei le cere oamenilor să

reproducă întocmai scene de tortură așa cum au fost păstrate în fotografii, fără a-i chinui fizic, căci, se comentează ironic, nu-i puneau să care pietroaie adevărate, ci unele de carton. Trebuia doar să fie păstrată aparența muncii silnice, pentru a fi încă o dată fotografiată. Tortura e acum de natură morală - permanenta culpabilizare a învingșilor. Propaganda artizanului Păcii, Stellamour (un fel de Big Brother orwellian și Ford din *Minunata lume nouă* laolaltă), care inventează mereu noi războaie pentru a-și reduce supușii la tăcere și a le prelungi așteptarea revenirii la normalitate, nu convinge pe nimeni, e artificială, un simulacru, ca și fotografiile comemorative. Efectele pierderii războiului nu se reduc însă la atât: ținutul Moor e condamnat să se întoarcă în timp, în epoca de piatră! Orice semn al civilizației și al tehnicii e îndepărtat, de la calea ferată până la lumina electrică. Totul se deteriorează cu rapiditate, ca într-un film derulat invers. Oamenii se sălbătesc, bântuie bande de hoți și de criminali. Timpul însuși devine monstruos: sunt ani câinoși, ore ale lupilor. Munca rudimentară la cariera de piatră sau ordinul ca fiecare localitate să se aprovizioneze singură, să trăiască izolată, sunt dovezi ale recăderii forțate în primitivism.

Singurul care poate ameliora cât de cât această stare de lucruri e fiul fierarului, Bering, care are geniul mecanicii. El repară orice, adaptează permanent piesele de la o mașinărie la alta, are chiar o grădină de fier, de fiare vechi, care se scufundă treptat în pământul din jurul casei, copie în negativ a unei grădini adevărate. (De altfel, această metamorfoză malignă a lucrurilor are loc obsedant pe tot parcursul romanului, părănd să semnaleze mimeticul, însă numai pentru a-l submina.) Dar adevărata lui pasiune e zborul: construind tot felul de mașini, el și de jucărie (un zmeu electric, păsări din hârtie și sârmă), speră să-și împlinească visul. Sunt momente când metamorfoza lui în pasăre e parcă gata să se producă, mai ales prin auz, când ascultă muzică sau recunoaște și imită strigătele păsărilor. Marea lui operă e transformarea singurei limuzine din Moor, pe care, reparând-o, o face să semene cu o cioară, ca să zboare cu ea pe drumurile desfundate din ținut.

Și ceilalți speră să iasă de aici și așteaptă să se întâmple ceva. Unii, ca tatăl lui Bering sau ca fostul deținut Ambras, vor să se întoarcă la vremurile de dinainte de război. Ambras, ajuns administrator al carierei de piatră, supranumit în batjocură Regele Căinilor, visează la iubita lui dispărută într-un lagăr. El trăiește în trecut, comunică doar cu câinii lui, care stau cu el în vila cândva

somptuoasă, acum într-o accentuată degradare. De fapt, nimeni în Moor nu se poate apropia cu adevărat de ceilalți, fiecare e singur, cu o taină care se teme că-i va fi descoperită. Absența analizei psihologice e firească. Cu atât mai puțin e relevantă intriga. Ransmayr e descriptiv, construiește tablouri care concentrează imobilitatea obiectelor și a oamenilor. Vila Căinilor pare scoasă la lumină din Pompei, o ruină elegantă, plină de mărfuri rare și obiecte unice. Fraza de o perfecțiune clasică a scriitorului o desenează cu voluptate și atenție pentru detalii prețioase: „... se găseau atâtea lucruri de negăsit în casele de pe țărm: conserve cu fructe de mare, unt de arahide, cacao din Brazilia, praline belgiene și pliculețe de celofan, umplute cu foi de dafin... Iar dacă în rafturile bucătăriei se găseau delicatose din depozitele militare sau de la negru, moștenirea locatarilor dispăruți putrezea în șirul camerelor și în saloanele cutreierate numai de dulăi și necălcate de stăpân luni întregi: erau acolo goblenuri cu peisaje flamande și vânători în zăpadă, fotolii de piele și sofale a căror rezemătoare și învelișuri fuseseră sfâșiate de câini și atârnav în zdrențe. Într-o baie de la etajul superior, vana de marmură se umpluse pe jumătate cu moloz și stucatură dărâmată, iar frunzișul adus de furtuni printr-un geam spart foșnea pe parchetul în formă de stea din biblioteca prădată...” (p. 90-1). Până și televizorul devine ceva fabulos datorită unicității. Ambras însuși e un erou, un ales, singurul care a putut îmblânzi haita de câini; unii îl aseamnă cu regele David.

Toate personajele, de fapt, au un model mitic, reprezintă o ființă divină, în bine sau în rău. Lily, „brazilianca”, e o Artemis, care vâncează bandele de hoți. Uneori aduce cu o prințesă biblică. Obsesia ei e întoarcerea în țara de origine, și doar ea va reuși, până la urmă, să nu găsească acolo tot un Moor, cum li se întâmplă lui Bering și Regelui Căinilor. Aceștia doi sunt purtați către moarte de viziunile lor, care îi orbesc, nu mai ajung să se recunoască pe ei înșiși. Mor în pustia Insulă a Căinilor de lângă țărmul Braziliei, niște Acteoni care se sfâșie singuri.

Finalul e anunțat din prima pagină. Lumea lui Ransmayr are o coerență absolută, fiecare întâmplare pare să fie dinainte hotărâtă, să aibă o explicație și o cauză undeva, în Biblia nevastei fierarului sau în explozia unei bombe atomice de care boala lui Bering e misterios legată. Un univers care poate să dea pe alocuri impresia de estetism gratuit este astfel însoțit tot timpul de sentimentul tragic al lipsei de orizont. Văd în acest lucru o reușită a scriitorului.

Luminița Mihail
Ciobă

Ilie Zegrea,
Vasil D. Slovaek,
Vasile Tarătano,
Corneliu Rădos

La noi acasă de Leon Talpă

Pentru prima dată în perioada postbelică, la inițiativa Uniunii Scriitorilor din România, cu ajutorul Departamentului pentru Sprijinirea Minorităților, Departamentului Informațiilor Publice și Departamentului pentru Problemele Românilor din Afara Granițelor, sponsor firma TEC-MIACO, a fost organizat un coloeviu dedicat literaturii minorităților din Europa Centrală și de Est, găzduit de Mangalia.

Au participat scriitorii din Republica Moldova, Iugoslavia, Slovacia, Ucraina, Ungaria, precum și scriitorii ai minorităților din România. Coloeviul s-a desfășurat într-o atmosferă prietenească, subliniată de către toți participanții, într-un moment în care, în vecinătate, Năcările războiului amenință liniștea și fac numeroase victime. Întâlnirea de la Mangalia a scriitorilor minoritari a relevat tradițiile comune, bogăția literaturii serisă în limbile minorităților, relațiile prietenești dintre autorii majoritari și minoritari care conviețuiesc în aceeași țară considerată „casa” tuturor, de unde și simbolică intitulare a coloeviului - „La noi acasă”. De o importanță particulară a fost cunoașterea nemijlocită, de la prestigioși exponenți ai culturii și literaturii minorităților, a greutăților pe care le întâmpină în editarea operelor lor și a valorilor spirituale ale etniilor din rândul cărora provin. Apreciată ca binevenită, inițiativa USR a fost considerată ca având perspective benefice pentru statutul minoritarilor, pentru crearea și mai buna răspândire a valorilor spirituale specifice și care se constituie în componente prețioase ale tezaurului cultural comun al fiecărei țări. Coloeviul „La noi acasă”, de la Mangalia, marchează începutul unui șir de asemenea întâlniri, care se vor desfășura, în fiecare an într-o altă țară, asupra căreia se va cădea de comun acord.

Mite Tomlici,
Slavko Vesnici

Mijurko
Vukadnovici

Leo Butnaru, Dan Stanca,
Mijurko Vukadnovici, Cornelia Maria Sava ș.a.